

I N F O R M A C I J A

o implementaciji Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i
Hercegovine s prijedlogom prioriteta i mjera za unapređenje
procesa

SADRŽAJ

1. U V O D.....	1
2. PRAVNE PRETPOSTAVKE ZA IMPLEMENTACIJU BOLONJSKOG PROCESA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE	2
2.1. Stanje primjene Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini	2
2.2. Stanje i dinamika usvajanja zakona i propisa u oblasti visokog obrazovanja u kantonima u Federaciji BiH.....	2
2.2.1. Kanton Sarajevo.....	3
2.2.2. Tuzlanski kanton	7
2.2.3. Hercegovačko-neretvanski kanton.....	8
2.2.4. Zeničko-dobojski kanton.....	8
2.2.5. Unsko-sanski kanton	9
2.2.6. Bosansko-podrinjski kanton Goražde	10
3. PREGLED STEPENA I DINAMIKE IMPLEMENTACIJE BOLONJSKOG PROCESA NA JAVNIM VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE	10
3.1. Univerzitet u Sarajevu	11
3.2. Univerzitet u Tuzli.....	17
3.3. Sveučilište u Mostaru.....	25
3.4. Univerzitet u Zenici.....	30
3.5. Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru.....	35
3.6. Univerzitet u Bihaću	43
4. PREGLED AKTIVNOSTI FMON-a NA PROGRAMU PODRŠKE IMPLEMENTACIJI BOLONJSKOG PROCESA U 2012. I 2013.GODINI.....	48
5. SAŽETAK I ZAKLJUČCI	54
6. PREPORUKE	64
SKRAĆENICE	65

1. UVOD

Ovo je četvrta u nizu informacija s pregledom stanja implementacije Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i Hercegovine za period koji pokriva 2012. i 2013. godinu¹, a pripremljena je u okviru Plana rada Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za 2013. godinu.

Najveći dio podataka i informacija dostavilo je šest kantonalnih ministarstva obrazovanja i svih šest javnih univerziteta u Federaciji BiH, koje smo u nešto sažetijem obliku uključili u ovaj dokument.

S obzirom da se u 2013. godini navršava deset godina otkako je Bosna i Hercegovina potpisala Bolonjsku deklaraciju, čiji je supotpisnik bilo i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, cilj nam je bio da utvrdimo da li je reforma visokog obrazovanja, zasnovana na načelima ove deklaracije, provedena u proteklom periodu, kao i u kojem stepenu, te da ukažemo na nedovršene procese na visokoškolskim ustanovama propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH.

U usvojenim Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine - „Sinergija i partnerstvo“ istaknuto je da je razvoj visokog obrazovanja od ogromnog značaja za kulturološki, društveni i ekonomski razvoj zemlje. Jačanjem visokog obrazovanja, ili tačnije primjenjivanjem usvojenih znanja i vještina, predstavlja korist za državu ali i šire. Jaka akademska zajednica stvara pozitivnu, proaktivnu klimu koja privlači domaće i strane direktne investicije, što rezultira u održivom i uravnoteženom ekonomskom razvoju. Nova evropska visokoškolska politika je od velikog značaja za zemlje jugoistočne Evrope. I u Bolonjskoj deklaraciji se također navodi: *“Značaj obrazovanja i obrazovne saradnje za razvoj i jačanje stabilnih, mirnih i demokratskih društava općenito se smatra ogromnim, a pogotovo po pitanju situacije u jugoistočnoj Evropi”*.

Statistički podaci² ukazuju da je po bolonjskim studijskim programima 95,5% studenata studiralo na visokoškolskim ustanovama u Federaciji Bosne i Hercegovine u akademskoj 2012/2013. godini.

Međutim, i dalje smo sudionici problema s kojima se susreće reforma visokog obrazovanja, a kao najznačajnije uočili smo fragmentiranost visokog obrazovanja, nedovršenu integraciju univerziteta i kašnjenje akreditacije visokoškolskih ustanova propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH, kao i nizak stepen mobilnosti studenata i nastavnog kadra.

Na osnovu analiza podataka i informacija predložili smo preporuke i mjere koje su usklađene većim dijelom sa Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH, a sve u cilju harmonizacije sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja i ujednačavanja kvaliteta studiranja.

¹ Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izradilo je u prethodnom periodu tri Informacije o implementaciji Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i Hercegovine u 2009., 2010. i 2011. godini

² Federalni zavod za statistiku: Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine 2012/2013, Statistički bilten br. 182

2. PRAVNE PRETPOSTAVKE ZA IMPLEMENTACIJU BOLONJSKOG PROCESA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

2.1. Stanje primjene Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini

Zakoni o visokom obrazovanju usvojeni su u svih deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Konačna dinamika usvajanja prikazana je u tabeli 1. u nastavku:

Tabela 1.

OKVIRNI ZAKON O VISOKOM OBRAZOVANJU BIH	BROJ SLUŽBENOG GLASILA	DATUM DONOŠENJA	Kašnjenje u usvajanju, mjeseci ³
		59/07	
	59/09	23.07.2009.	
ZAKONI O VISOKOM OBRAZOVANJU U KANTONIMA FEDERACIJE BiH			
Tuzlanski kanton	08/08	28.07.2008.	5
Zeničko-dobojski kanton	06/09	27.04.2009.	14
Unsko-sanski kanton	08/09	15.06.2009.	16
Zapadnohercegovački kanton	10/09	06.07.2009.	16
Kanton 10	09/09	10.12.2009.	22
Bosansko-podrinjski kanton	02/10	28.01.2010.	23
Posavski kanton	01/10	18.02.2010.	24
Kanton Sarajevo	22/10	27.08.2010.	30
Hercegovačko-neretvanski kanton	04/12	19.03.2012.	49
Srednjobosanski kanton	04/13	22.03.2013.	61

U sljedećem poglavlju dajemo prikaz primjene Okvirnog Zakona o visokom obrazovanju BiH, kao i o stanju i dinamici usvajanja zakona i propisa iz oblasti visokog obrazovanja u kantonima u Federaciji BiH.

2.2. Stanje i dinamika usvajanja zakona i propisa u oblasti visokog obrazovanja u kantonima u Federaciji BiH

³ Prema Okvirnom zakonu o visokom obrazovanju u BiH (SG BiH br. 59/07) utvrđen je period od šest mjeseci za njegovu provedbu u ostalim nadležnim ministarstvima u BiH. Tačnije, za sve niže državne nivoe postavljen je rok od šest mjeseci da usklade svoje zakone o visokom obrazovanju s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju BiH.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke zatražilo je 14.11.2013. godine od deset nadležnih kantonalnih ministarstava obrazovanja dostavljanje informacije o:

1. stanju i dinamici usvajanja zakona i podzakonskih akata u oblasti visokog obrazovanja na području vašeg kantona, te njihovoj usklađenosti s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH – molimo da uz odgovor priložite kopije važećih propisa koji su usvojeni u 2012. i 2013. godini, i
2. stepenu i dinamici implementacije Bolonjskog procesa na visokoškolskim ustanovama na području vašeg kantona s posebnim osvrtom na integraciju univerziteta i proces akreditacije visokoškolskih ustanova propisane Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH.

Tražene informacije dostavilo je šest kantonalnih ministarstava obrazovanja koje prenosimo u nastavku ove informacije, dok preostala četiri ministarstva⁴ nije dostavilo svoje informacije.

2.2.1. Kanton Sarajevo

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo dostavilo je informaciju 15.11.2013. godine o aktivnostima u oblasti visokog obrazovanja i nauke (period 2012-2013. godina) da su usvojeni sljedeći propisi:

1. **Zakon o izmjenama i dopunama zakona o visokom obrazovanju** („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 15/13)

Odredbama člana 63. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini utvrđeno je da će se zakoni Republike Srpske i kantonalni zakoni iz oblasti visokog obrazovanja uskladiti sa odredbama tog zakona u periodu od šest mjeseci nakon njegovog stupanja na snagu, a u skladu sa kriterijima definiranim tim zakonom. Bosna i Hercegovina je usvojila osnovne principe i standarde za sticanje visokog obrazovanja, u skladu s relevantnim odredbama jedinstvenim za evropski prostor visokog obrazovanja i potpisala Deklaraciju evropskih ministara visokog obrazovanja, iz Bolonje (1999.) koja vodi stvaranju evropskog prostora visokog obrazovanja i omogućava povećanu mobilnost studenata i nastavnika i međunarodne konkurentnosti evropskog visokog obrazovanja, te uspostavljanju zajedničkog okvira razumljivih i uporedivih diploma.

Na području Kantona Sarajevo u primjeni je Zakon o visokom obrazovanju (Prečišćeni tekst) („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 22/10), koji je u temeljnom tekstu objavljen u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“, broj:43/08, a mijenjan je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 18/10). Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo bilo je u obavezi da pristupi izmjenama postojećih odredaba Zakona o visokom obrazovanju (Prečišćeni tekst) („Službene novine Kantona Sarajevo“,

⁴ To su ministarstva obrazovanja Srednjobosanskog, Zapadnohercegovačkog, Posavskog i Kantona 10.

broj: 22/10) zbog naznaka (pismenih i usmenih) koje je zaprimilo od visokoškolskih ustanova i građana u odnosu na smetnje koje imaju prilikom primjene pojedinih odredaba ovog zakona. Isti je pripremljen na način da je i dalje prvenstveno vođeno računa da isti bude usklađen sa odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, čiji je osnovni cilj reforma visokog obrazovanja kroz prihvaćanje principa i standarda jedinstvenog evropskog prostora visokog obrazovanja.

Dana 31. oktobra 2013. godine objavljen je prečišćeni tekst Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 42/13).

2. Odlukom Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade broj: 11-05-38-17539/13 od 10.06.2013.godine utvrđena je usklađenost Statuta Univerziteta u Sarajevu sa Zakonom o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 22/10- Prečišćeni tekst i 15/13).

3. Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova („ Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 26/13)

Pravilnikom o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo preciznije se razrađuje postupak institucionalne akreditacije i akreditacije studijskih programa, te postupak primjene principa, standarda i kriterija u skladu sa kojima se provodi postupak akreditacije, prava i obaveza subjekta u postupku provođenja akreditacije, predakreditacijske i naknadne aktivnosti, formiranje i postupanje Komisije stručnjaka i druga relevantna pitanja.

Članom 8. Pravilnika propisano je da prvi ciklus akreditacije počinje stupanjem na snagu ovog Pravilnika, u okviru kojeg se provodi akreditacija svih visokoškolskih ustanova koje su registrirane na području Kantona Sarajevo, kao i akreditacija svih studijskih programa u okviru visokoškolske ustanove, te da su sve visokoškolske ustanove, koje su registrovane na području Kantona Sarajevo za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja, obavezne podnijeti zahtjev za dobivanje akreditacije.

Članom 11. Pravilnika propisano je da visokoškolska ustanova podnosi zahtjev za akreditaciju Ministarstvu, u skladu sa odredbama ovog Pravilnika najkasnije šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Pravilnika.

4. Odluka o utvrđivanju troškova postupka institucionalne akreditacije i akreditacije studijskih programa („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 30/13);

Ovom odlukom utvrđuju se troškovi provođenja postupka akreditacije na visokoškolskim ustanovama na području Kantona Sarajevo kako sljedi:

- institucionalna akreditacija visokoškolske ustanove kao univerziteta...20.000 KM
- institucionalna akreditacija visoke škole.....15.000 KM
- programska akreditacija po studijskom programu.....10.000 KM

- akreditacija integrisanog studijskog programa I i II ciklusa13.000 KM.

Zakonom o visokom obrazovanju KS propisano je da se sve visokoškolske ustanove akreditiraju po osnovu institucionalne i programske akreditacije. Institucionalna akreditacija visokoškolskih ustanova je formalna potvrda o ispunjenosti Kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova koje propisuje Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvalitete, a koju nakon provedene nezavisne vanjske ocjene kvaliteta i preporuke Agencije, donosi Ministarstvo. Programska akreditacija je formalna potvrda o ispunjenosti kriterija za akreditaciju studijskih programa koje propisuje Agencija, a koji nakon provedene nezavisne vanjske ocjene kvalitete i preporuke Agencije, donosi Ministarstvo.

Također, nezavisna komisija eksperata, koju imenuje Agencija, provjerava ispunjenost kriterija o institucionalnoj i programskoj akreditaciji visokoškolske ustanove, na način i pod uvjetima utvrđenim Pravilnikom koji donosi ministar.

Ministar za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo donio je Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa.

Članom 9. stav (3) Pravilnika o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa propisano je da odluku o troškovima provođenja postupka akreditacije visokoškolskih ustanova registrovanih na području Kantona Sarajevo, kao i studijskih programa u okviru visokoškolskih ustanova donosi Vlada Kantona Sarajevo.

5. **Pravilnik o dopuni Pravilnika o sticanju i raspodjeli vlastitih prihoda Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo** („ Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 26/13);
6. **Odluka o utvrđivanju postupka imenovanja članova Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu koje imenuje Vlada Kantona, početak i način rada, prava i obaveze, postupak razrješavanja i druga pitanja su bitna za zakonit rad i efikasno funkcioniranje Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu**, broj: 02-05-18444-28/13 od 27.06.2013.godine („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 27/13).

Ovom odlukom utvrđuju se standardi i kriteriji za nominiranje/imenovanje na poziciju predsjednika i članova Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu, postupak imenovanja članova Upravnog odbora, početak i način rada, prava i obaveze, postupak razrješavanja i druga pitanja bitna za zakonit rad i efikasno funkcioniranje Upravnog odbora.

Šest članova, od kojih je jedan obavezno i predsjednik Upravnog odbora, imenuje Vlada Kantona Sarajevo nakon provedene konkursne procedure, dok pet članova, od kojih je najmanje jedan predstavnik studenata, imenuje Senat Univerziteta nakon provedene konkursne procedure.

Članom 124. Stav. 5. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 22/10, 15/13) propisano je da Vlada Kantona Sarajevo na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade donosi akt kojim se preciznije uređuju pitanja imenovanja članova Upravnog odbora, potom početak i način rada, prava i obaveze, postupak razrješavanja i druga pitanja bitna za zakoniti rad i efikasno funkcioniranje upravnog odbora visokoškolske ustanove kao javne ustanove.

7. Odluka o utvrđivanju iznosa mjesečne naknade za obavljanje dužnosti člana Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 30/13);

Imajući u vidu činjenicu da je stupila na snagu Odluka o utvrđivanju postupaka imenovanja članova Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu koje imenuje Vlada Kantona, početak i način radova, prava i obaveze, postupak rješavanja i druga pitanja bitna za zakonit rad i efikasno funkcioniranje Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu, kao i da je članom 8. Odluke propisano da će se posebnom odlukom Vlade utvrditi iznos mjesečne naknade za obavljanje dužnosti člana Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo predložilo je Vladi Kantona Sarajevo donošenje predložene Odluke o utvrđivanju iznosa mjesečne naknade za obavljanje dužnosti člana Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu.

8. Provedena konkursna procedura izbora i imenovanja člana Upravnog odbora Univerziteta u Sarajevu – predstavnika Kantona Sarajevo (Izveštaj Komisije upućen Vladi Kantona Sarajevo na daljnje postupanje – u toku);

9. Prijedlog rješenja o razrješanju svih predsjednika i članova upravnih i nadzornih odbora svih organizacionih jedinica Univerziteta u Sarajevu (Prijedlog rješenja upućen Vladi Kantona Sarajevo na odlučivanje i usvajanje – u toku);

Član 167. Zakona o visokom obrazovanju KS (Prečišćeni tekst i 15/13) („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 22/10) propisuje da mandat članova upravnih odbora Univerziteta u Sarajevu, kao javne ustanove te naučno – istraživačkih instituta zatečenih na dužnosti na dan stupanja na snagu ovog Zakona produžuje se do dana imenovanja Upravnog odbora integriranog Univerziteta u Sarajevu kao javne ustanove.

Član 124. stav (1) Zakona o visokom obrazovanju KS (Prečišćeni tekst i 15/13) („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 22/10) propisuje da Upravni odbor Univerziteta kao javne ustanove ima jedanaest članova koji se imenuju na mandat od četiri godine od kojih šest članova imenuje Vlada, a ostale članove, od kojih je najmanje jedan predstavnik studenata, imenuje Senat Univerziteta u skladu sa statutom.

Uzimajući u obzir činjenicu da su stvoreni uvjeti za imenovanje jedinstvenog Upravnog odbora integriranog Univerziteta u Sarajevu na način kako je to predviđeno Zakonom o visokom obrazovanju KS i Statutom Univerziteta u Sarajevu, Ministarstvo za

obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo predložilo je Vladi Kantona Sarajevo donošenje predloženih rješenja o razrješenju.

10. **Članom 64. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju KS** („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 15/13) **propisana je obaveza visokoškolskih ustanova koje do dana stupanja na snagu ovog Zakona nisu uvele treći ciklus studija obavezne su isti uvesti najkasnije do početka studijske 2013./2014. godine u skladu s ovim Zakonom.**
11. **Izvršena provjera ispunjenosti uvjeta za izvođenje nastave na II i III ciklusu studija na Fakultetu za inženjering Internacionalnog Burč univerziteta** (Odsjek za genetiku i bioinženjering, Odsjek za elektrotehniku i Odsjek za arhitekturu);
12. **Izvršena provjera uvjeta za izvođenje nastave na III ciklusu studija Sarajevske filmske akademije na Sarajevskoj školi za nauku i tehnologiju (SSST);**
13. **U toku je provjera usklađenosti sa Zakonom o visokom obrazovanju statuta svih visokoškolskih ustanova kao ustanova** (privatnih visokoškolskih ustanova);
14. **U toku su aktivnosti na izradi novog Pravilnika o sticanju i korištenju akademskih titula, naučnih i stručnih zvanja na području Kantona Sarajevo, kao i spiska akademskih titula, naučnih i stručnih zvanja koja se mogu sticati na području Kantona Sarajevo.**

2.2.2. Tuzlanski kanton

U svom aktu od 29. 11.2013. godine, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona dostavilo nam je slijedeće odgovore:

1. Skupština Tuzlanskog kantona je još 2008. godine usvojila Zakon o visokom obrazovanju koji je u potpunosti usklađen s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH. U toku 2012. i 2013. godine usvojena su dva Zakona o izmjenama i dopunama zakona o visokom obrazovanju, a odnose se na osiguranje kvalitete visokog obrazovanja i status studenata. Pored izmjene i dopune zakona, Ministarstvo je donijelo još dva podzakonska akta, i to Pravilnik o vođenju Registra akreditovanih visokoškolskih ustanova u Tuzlanskom kantonu („Sl. novine TK“ broj: 2/13) i Pravilnik o načinu vođenja matičnih knjiga i evidencije o izdatim diplomama i dodacima diploma („Sl. novine TK“, broj: 9/13).
2. Na području Tuzlanskog kantona djeluju dvije visokoškolske ustanove od kojih je jedna javna (Univerzitet u Tuzli) i jedna privatna ustanova (Američki univerzitet u Bosni i Hercegovini). Oba univerziteta su integrisana, imaju sva tri ciklusa studija, te primjenjuju ECTS sistem. Kada je u pitanju akreditacija visokoškolskih

ustanova, izrada Pravilnika o akreditaciji je u završnoj fazi, te se očekuje njegovo donošenje najkasnije do kraja 2013. godine. Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona je također pristupilo izradi Standarda visokog obrazovanja i normativa, koji su neophodni za provođenje postupka akreditacije visokoškolskih ustanova na području Tuzlanskog kantona.

2.2.3. Hercegovačko-neretvanski kanton

Svojim aktom od 13.12.2013. godine Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK dostavilo nam je informacije Sveučilišta u Mostaru vezano za implementaciju Bolonjskog procesa na toj visokoškolskoj ustanovi (čiji sažetak se nalazi u sljedećem poglavlju), kao i informaciju o usvojenim zakonima i podzakonskim aktima.

Nedavno usvojeni zakoni i podzakonski akti o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskom kantonu su:

1. Zakon o visokom obrazovanju u HNK („Službene novine HNK“, broj 4/12),
2. Zakon o akademiji za nauku i umjetnost („Službene novine HNK“, broj 7/13),
3. Uredba o kriterijima, standardima i normativima u visokom obrazovanju u HNK („Službene novine HNK“, broj 7/12),
4. Pravilnik o radu komisije matičara i Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra visokoškolskih ustanova u HNK („Službene novine HNK“, broj 1/13),
5. Odluka o prijenosu na Vladu HNK vršenja osnivačkih prava nad Univerzitetom „Džemal Bijedić“ u Mostaru i Odluka o prijenosu na Vladu HNK vršenja suosnivačkih prava nad Sveučilištem u Mostaru („Službene novine HNK“, broj 7/13).

2.2.4. Zeničko-dobojski kanton

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona dostavilo nam je slijedeće informacije u svom aktu od 29.11.2013. godine:

U skladu s obavezom iz Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH, donesen je Zakon o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 6/09. Zakon nije usklađen s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, odnosno član 44. stav (2) koji glasi: „Statut donosi upravni odbor visokoškolske ustanove uz prethodnu saglasnost osnivača.“⁵ i član 55. stav (1): „Rektora i prorektora javnog univerziteta i direktora javne visoke škole bira senat na osnovu javnog konkursa i uz suglasnost osnivača, na mandat od 4 godine i mogu ponovo biti izabrani.“⁶

⁵ Čl. 12. stav 2. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH glasi: „Statut donosi senat uz prethodno pribavljeno mišljenje upravnog odbora visokoškolske ustanove.“

⁶ Čl. 18. stav 1. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH glasi: „Rektora javnog univerziteta bira senat na osnovu javnog konkursa.“, a stav 3.: „Direktora javne visoke škole bira senat na osnovu javnog konkursa.“

Osim togar, u skladu s obavezom iz Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o JU Univerzitet u Zenici („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj:6/09), koji, također, nije usklađen s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH u dijelu koji se odnosi na donošenje Statuta i izbora rektora i prorektora.

Pored spomenutih zakona doneseni su:

- Odluka o standardima i normativima za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/13) i
- Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/12).

U vezi s procesom akreditacije, obaviješteni smo da je Univerzitet u Zenici podnio zahtjev za pokretanje procedure akreditacije, a Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta je, na prijedlog Ministarstva, imenovala Komisiju eksperata. Trenutno se radi na izmjenama i dopunama Pravilnika o akreditaciji, s ciljem donošenja konkretnih rješenja za prateća tehnička pitanja.

2.2.5. Unsko-sanski kanton

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona dostavilo nam je u svom aktu od 19.11.2013. godine sljedeće tražene informacije:

U ovom Kantonu usvojeni su sljedeći zakoni:

1. Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 8/09 i 6/13);
2. Zakon o Univerzitetu u Bihaću („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 16/09) i
3. Zakon o nostrifikaciji i ekvivalenciji inozemnih školskih svjedodžbi („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 23/11).

Doneseni su Pedagoški standardi i normativi za obavljanje djelatnosti visokog obrazovanja na području Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 12/12).

Također, doneseni su sljedeći pravilnici:

1. Pravilnik o sadržaju javnih isprava koje izdaju visokoškolske ustanove u Unsko-sanskom kantonu („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 15/10);
2. Pravilnik o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 9/11) i
3. Pravilnik o uvođenju registra visokoškolskih ustanova i registra nastavnika i saradnika („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 30/12)

Kada je u pitanju stepen i dinamika implementacije Bolonjskog procesa na visokoškolskim ustanovama u Unsko-sanskom kantonu, integracija JU Univerziteta u Bihacu je urađena donošenjem Zakona o visokoškolskom obrazovanju.

Zahtjev za akreditaciju JU Univerziteta u Bihacu i Visoke škole za industrijski i poslovni menadžment, s pravom javnosti, Bosanska Krupa, upućen je Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguravanja kvaliteta dana 10.04.2013.godine. U toku je imenovanje Komisije stručnjaka koji će sudjelovati u eksternoj evaluaciji.

2.2.6. Bosansko-podrinjski kanton Goražde

U svom aktu od 20.11.2013. godine, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde dostavilo nam je sljedeće ažurirane informacije:

1. Zakon o visokom obrazovanju u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde usklađen sa Okvirnim Zakonom o visokom obrazovanju BiH, donesen 17. Jula 2006. godine („Službene novine BPK-a Goražde“ broj 10/06).
2. Na prostoru BPK-a Goražde nema niti jedna visokoškolska ustanova čiji je osnivač Skupština BPK-a Goražde.

Nastava na visokoškolskim ustanovama odvija se u vidu dislocirane nastave koju izvodi Pravni i Ekonomski fakultet u Sarajevu, te Mašinski fakultet i Fakultet Informacionih tehnologija Univerziteta „Džemal Bijedić“ iz Mostara. Svi fakulteti implementiraju Bolonjski proces.

3. PREGLED STEPENA I DINAMIKE IMPLEMENTACIJE BOLONJSKOG PROCESA NA JAVNIM VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Dana 14.11.2013. godine zatražili smo od svih šest javnih univerziteta/Sveučilišta u Federaciji BiH dostavljanje informacije o stepenu i dinamici implementacije Bolonjskog procesa prema sljedećem:

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočavaju u već okončanom ili započetom procesu integracije;
2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja;
3. Stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja;
4. Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomu;
5. Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa;
6. Ocjenjivanje rada studenata;
7. Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju;

8. Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočavaju u postupku akreditacije;
9. Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL⁷);
10. Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova;
11. Socijalna dimenzija visokog obrazovanja; i
12. Problemi s kojima se suočavaju kada je u pitanju finansiranje visokoškolskih ustanova.

U nastavku je pregled dostavljenih informacija od strane svih šest javnih univerziteta u Sarajevu, Tuzli, Zenici, Mostaru⁸ i Bihaću.

3.1. Univerzitet u Sarajevu

Svojim aktom 18.12.2013. godine Univerzitet u Sarajevu dostavio je tražene informacije o stepenu i dinamici implementacije Bolonjskog procesa:

1. *Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:*

Nakon što je 18.04.2013. godine Skupština Kantona Sarajevo donijela Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o visokom obrazovanju, Senat Univerziteta je usvojio Statut Univerziteta dana 22.05.2013., na koji je dobivena saglasnost od strane Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, te je stupio na snagu 28.6.2013. godine.

Stupanjem na snagu Statuta, stvoren je novi okvir za implementaciju dva aspekta Bolonjskog procesa koja se tiču upravljanjem Univerzitetom i modela finansiranja. Senat Univerziteta je 04.09.2013. imenovao članove Upravnog odbora integriranog Univerziteta iz reda nastavnika i studenata, a 17.12.2013. Vlada Kantona imenovala je članove Upravnog odbora – predstavnike osnivača.

Senat Univerziteta je 27.11.2013. donio zaključke kojima se, između ostalog traži: a) pokretanje postupka izmjene onih članova Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13) koji su u suprotnosti sa slovom i duhom Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH (kao što je slučaj a članom 117., stavovi 1 i 4⁹; b) pokretanje postupka izmjene Zakona o naučnoistraživačkoj

⁷ LLL – Longlife learning – cjeloživotno učenje

⁸ Sveučilište u Mostaru dostavilo nam je dopis, Ur. broj: 01-2298/13 od 26.11.2013. godine, u kojem nas obavještava da tražene podatke možemo dobiti kod nadležnih ministarstava prosvjete, znanosti, kulture i športa. U međuvremenu dobili smo traženu informaciju putem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK.

⁹ Citiramo stavove čl. 117. Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevom:-, „Sastav upravnog odbora visokoškolske ustanove: Stav (1) - Upravni odbor univerziteta kao javne ustanove ima jedanaest članova koji se imenuju na mandat od četiri godine od kojih šest članova imenuje Vlada, a ostale članove, od kojih je najmanje jedan predstavnik studenata, imenuje senat univerziteta u skladu sa statutom.“ i stav (4) „Predsjednik upravnog odbora visokoškolske ustanove kao javne ustanove imenuje se iz reda predstavnika osnivača.“.

Čl. 15. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH propisuje, citiramo:

„Upravni odbor ima između sedam i jedanaest članova od kojih najmanje jednu trećinu imenuje osnivač, a ostale imenuje senat te visokoškolske ustanove u skladu sa statutom.

Senat univerziteta imenuje i razrješava članove upravnog odbora na mandat od četiri godine, u javnoj i transparentnoj proceduri javnog konkursa.“

djelatnosti kako bi se otklonila nastala dvojnost nakon što su naučnoistraživački instituti postali punopravni dijelom Univerziteta u Sarajevu.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Univerzitet u Sarajevu je, kao cjelina, proces reforme u skladu sa bolonjskim postupcima započeo akademske 2005/2006. godine. Reforma je u prvoj fazi obuhvaćala uvođenje dvocikličnog sistema studija ECTS sistema vrednovanja opterećenja studenata. Uvođenje novog koncepta studija podrazumijevalo je temeljitu reformu nastavnih planova i programa, inventuru nastavnih jedinica, smanjenje broja kontaktnih sati, uvođenje izbornih predmeta, te fokusiranje na aktivnije uključivanje studenata u nastavni proces. U implementaciji bolonjskih principa, prvi i drugi ciklus studija uvedeni su na 19 od 25 fakulteta i akademija Univerziteta, dok se na 4 od 5 fakulteta iz grupacije medicinskih nauka realiziraju reformirani studiji integriranog prvog i drugog ciklusa studija.

Na Univerzitetu prevladava model 3+2 u odnosu na model 4+1 stepenovanog studija. U oblasti društvenih nauka, Ekonomski fakultet je 2009. godine upisao prvu generaciju studenata trećeg ciklusa, kao rezultat TEMPUS projekta „*Third Cycle Programme in Economics and Business*“ koordiniranog od strane Univerziteta u Sarajevu, s EU partnerima Univerzitetom u Ljubljani i Univerzitetom u Beču.

Na Univerzitetu se realizuje:

- 435 programa na I ciklusu,
- 378 na II ciklusu,
- 4 programa integriranog studija I i II ciklusa i
- 60 programa III ciklusa.

Pravilnikom o korištenju akademskih titula, sticanju naučnih i stručnih zvanja koja se stiču na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo utvrđena su akademska zvanja koja se stiču završetkom I, II i III ciklusa.

3. Stepennost mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:

Univerzitet u Sarajevu koristi mogućnosti koje se nude u okviru programa mobilnosti uglavnom finansiranih od Evropske unije, bilo kroz programske pakete (ERAMUS,FP,PEOPLE) ili kroz mrežu vladinih i nevladinih organizacija, diplomatsko-konzularnih predstavništava i u manjoj mjeri domaćih poslovnih organizacija.

U sklopu programa ERAMUS MUNDUS implementirani su sljedeći projekti: BASILEUS I-V, JoinEU-SEE I-V, STEM,SIGMA,EUROWEB I-II.ERAWEB. Samo u okviru ovih projekata, broj studenata, nastavnika i saradnika koji su boravili na univerzitetima zemalja članica Evropske unije iznosi 273, dok je Univerzitet u Sarajevu ugostio 175 studenata, nastavnika i saradnika. Sve navedene mobilnosti praćene su upotrebom evropskog formata ugovora o učenju i prepisa ocjena. Važno je spomenuti

da na Univerzitetu studira oko 1.500 studenata iz regije koji nemaju bh. državljanstvo, a na koje se primjenjuju važeće olakšice za studente iz zemalja bivše SFRJ.

Zahvaljujući partnerstvu u mnogim međunarodnim projektima, Univerzitet u Sarajevu je od 2008. do 2013 realizovao 2.774 mobilnosti. Od toga 1.408 studenta, nastavnika i saradnika Univerziteta u Sarajevu učestvovali su u mobilnosti na partnerskim univerzitetima širom svijeta, a 1.336 studenta, nastavnika i saradnika sa partnerskih univerziteta širom svijeta svoju mobilnost su realizovali na organizacionim jedinicama Univerziteta u Sarajevu. U 2013. godini potpisan je sporazum između Univerziteta u Sarajevu i turskih visokoobrazovnih institucija u okviru programa Mevlana. Po ovom sporazumu, već ove godine 10 predstavnika turskih univerziteta boravit će na Univerzitetu.

4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

Shodno odredbi člana 163. Zakona o visokom obrazovanju-pročišćeni tekst („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13), predviđeno je izdavanje uvjerenja o ekvivalenciji ranije stečenog akademskog zvanja u skladu s Pravilnikom o korištenju akademskih titula, sticanju naučnih i stručnih zvanja koje se stiču na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo. Istovremeno, shodno Zakonu i Pravilniku o priznavanju inostranih visokoškolskih kvalifikacija Univerziteta u Sarajevu, utvrđeni su postupci i priznavanja u svrhu nastavka obrazovanja, kao i u svrhu zapošljavanja.

Univerzitet je nadležan za provođenje postupka stručnog priznavanja, a postupak akademskog priznavanja provode fakulteti/akademije na kojima je organiziran odgovarajući studijski program u odnosu na onaj po kojem je stečena inostrana visokoškolska kvalifikacija.

Dodatak diplomi se izdaje uz diplomu o završenom prvom, drugom i trećem ciklusu studija, a sadržaj i forma istog su propisani Pravilnikom o sadržaju javnih isprava koje izdaju visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 34/08).

5. *Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:*

Uvođenje bolonjskog sistema studija podrazumijevalo je temeljitu reformu nastavnih planova i programa: Od svakog fakulteta/akademije traži se da ima utvrđene procedure za praćenje provođenja svih aktivnih studijskih programa. Procedurama se reguliraju naziv i ciljevi studijskog programa, ishodi učenja na nivou studijskog programa i svakog njegovog predmeta, uvjeti upisa na studijski program, vrsta i način izvođenja studijskog programa, ECTS bodovna vrijednost opterećenja studenata za svaki nastavni predmet, način ocjenjivanja, relevantnost kvalificiranosti tima nastavnika i dovoljnost resursa.

Nosilac studijskog programa dužan je da ga redovno analizira i unapređuje. Statutom Univerziteta uređena su pitanja studijskih programa, utvrđeni obimi studijskih

semestara i godina izraženim u ECTS bodovima, kao i obaveza ECTS vrednovanja svakog od predmeta studijskog programa.

6. *Ocjenjivanje rada studenata:*

U okviru fakulteta/akademija Univerziteta uspostavljen je sistem visokog obrazovanja u kojem su definirani ciljevi i ishodi učenja za svaki studijski program I, II ciklusa studija za koji se vrši upis studenata, kao i za nastavne predmete odnosno module u okviru III ciklusa studija. S tim u vezi usvojeni su nastavni planovi i programi, definirana ukupna opterećenja studenata izražena u ECTS bodovima, te precizan broj sati i raspored održavanja nastave.

Na svim fakultetima i akademijama definirane su metode kontinuiranog praćenja i vrednovanja rada studenata, metode provjere znanja i kriteriji za ocjenjivanje studenata. Postupak ispitivanja i ocjenjivanja, te konačan uspjeh studenta nakon svih predviđenih oblika provjere znanja, vrednuje se i ocjenjuje skalom uporedivom s ECTS sistemom.

Na Univerzitetu su utvrđene procedure za ocjenjivanje studenata u okviru pravila studiranja za sva tri ciklusa studija, usklađene sa zakonskim okvirima na kantonalnom i državnom nivou, čime je omogućeno reguliranje organizacije provjere znanja, transparentnost metoda i kriterija ocjenjivanja.

Rad studenata prati se i ocjenjuje kontinuirano u toku semestra, odnosno studijske godine. Ocjenjivanje se vrši dodjeljivanjem bodova za svaki oblik aktivnosti i provjere znanja u toku semestra i na završnom ispitu na kojem se utvrđuje konačna ocjena koja se upisuje u centralnu bazu podataka Univerziteta (ISSS). U strukturi ukupnog broja bodova najmanje 50% bodova je predviđeno za aktivnost i provjeravanje znanja unutar semestra. Vijeća fakulteta i akademija Univerziteta kroz usvajanje studijskih programa, utvrdila su oblike provjere znanja, kao i strukturu skale bodovanja iz svakog nastavnog predmeta.

Svi oblici provjere znanja su javni. Studenti se upoznaju s načinom ocjenjivanja putem javne objave na internoj stranici fakulteta/akademije, zatim pisanom formom silabusa predmeta ili modula, te usmeno na uvodnim predavanjima. Rasporedi ispita sa terminom, lokacijom i imenom ispitivača utvrđujuju se početkom semestra i javno se objavljuju. Rezultati ocjenjivanja ispita na sva tri ciklusa studija su javni i dostupni.

Studentima je omogućen web pristup informacijama o ostvarenim rezultatima na ispitu putem informacionog sistema studentske službe (ISSS), a rezultati ispita objavljuju se na oglasnim pločama fakulteta i akademija. Proces ocjenjivanja odvija se kontinuirano u toku semestra, a procedura i procenti bodova koje student može steći aktivnostima u toku semestra (testovi, usmene prezentacije, praktični rad, seminarski radovi, projekti) su regulirani.

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

Premda se organizirane aktivnosti na osiguranju kvalitete na Univerzitetu preduzimaju tek u posljednjih desetak godina, kvalitet je oduvijek bio prisutan u akademskom životu i praksi kao veza između visokog obrazovanja i društva. Iako nije bio mjereno i iskazivano, kvalitet nastavnog procesa se prepoznavao kao bitan akademski sadržaj. Tradicionalni koncept kvaliteta podrazumijevao je da se on veže za akademsku autonomiju kao dio ravnoteže između društvene odgovornosti i autonomije. Globalnim promjenama u visokom obrazovanju, koje se u Evropi događaju u okviru bolonjske reforme, te promjenama u okruženju zbog globalizacije i ekspanzije nauke, te ukupnjavanja tržišta rada, ciljevi kao što su kontinuirano podizanje standarda kvaliteta u visokom obrazovanju i nauci postaju sve veća preokupacija, ali i zabrinutost svih, pa i Univerziteta u Sarajevu.

Prva Interna, a potom i eksterna institucionalna evaluacija Univerziteta u Sarajevu provedena je u akademskoj 2003/2004. godini, u okviru implementacije zajedničkog projekta Vijeće Evrope i Evropske komisije *Modernising the Management and Governance Capacities of Universities in B&H* (Modernizacija menadžmenta i upravljačkih kapaciteta bh. univerziteta). Projekat je za cilj imao pružiti pomoć bh. univerzitetima da uz podršku timova programa, pretežno nastoje postići kompatibilnost sa srodnim fakultetima/akademijama iz evropskog odnosno međunarodnog okruženja. Pri tome fakulteti i akademije u jednakom odnosu nastoje osigurati relevantnost nastavnih planova i programa u odnosu na potrebe bh. društvene zajednice i Evropske unije.

Druga interna institucionalna evaluacija je provedena 2008/2009. godine, treća 2010/2011., a četvrta 2012/2013. akademske godine.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočava u postupku akreditacije:*

Univerzitet u Sarajevu je 15.08.2011. godine podnio zahtjev za institucionalnu akreditaciju Univerziteta nadležnom Ministarstvu obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo. Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova i studijskih programa donesen je 04.07.2013.godine, a stupio na snagu 12.7.2013. („Službene novine kantona Sarajevo“, broj 26/13).

Senat Univerziteta je 27.11.2013. je usvojio Samoevaluacijski izvještaj proizašao iz četvrte interne evaluacije, na osnovu kog se obnavlja zahtjev za institucionalnu akreditaciju. Neki od studijskih programa prvog i drugog ciklusa prošli su postupak dobijanja međunarodnih programskih akreditacija (EPAS, ASIIN).

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

U martu 2013. godine Fondacija Kralja Baudouina organizirala je inicijalni sastanak u Briselu, povodom novog projekta koji započinje u saradnji s evropskim

partnerima i partnerima s područja Zapadnog Balkana, pod nazivom TRAIN (Obuka i istraživanje za novo akademsko osoblje).

Cilj projekta je razvoj programa za obuku i evaluaciju profesionalnog razvoja akademskog osoblja (doktoranata, asistenata, mlađih profesora, postdoktorskih istraživača), kroz sedam modula kurseva. Cilj je da se kroz ovaj projekat razviju *soft-skills* akademskih profesionalaca na partnerskim univerzitetima sa područja Zapadnog Balkana, te da se razviju njihove sposobnosti i vještine relevantne za povećavanje kompetitivnosti u evropskim prostorima visokog obrazovanja i istraživanja.

Univerzitet u Sarajevu je kroz pregled za 23 fakulteta i 3 akademije ponudio teme, planove i programe kurseva cjeloživotnog učenja. Tokom 2012. godine programom cjeloživotnog učenja za administrativno osoblje obuhvaćeno je 225 uposlenika fakulteta/akademija Univerziteta Sarajevu.

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

Studenti učestvuju u radu svih tijela Univerziteta, kao i fakulteta i akademija. U Upravni odbor integriranog Univerziteta izabran je jedan predstavnik studenata, kojeg je predložio Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu (SPUS); u radu Senata učestvuje 6 predstavnika studenata izabranih od strane SPUS-a, uzimajući u obzir zastupljenost grupacija nauka/umjetnosti i ciklusa studija; Statutom univerziteta utvrđeno je i imenovanje studenata-prorektora za studentska pitanja, u radu vijeća fakulteta i akademija učestvuju po najmanje 3 studenta, vodeći računa o godinama i ciklusu studija.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

Univerzitet u Sarajevu, odnosno fakulteti i akademije omogućavaju oslobađanje od plaćanja troškova upisa na studijske grupe (po prvi put upisanih u tu studijsku grupu) studenata / djece šehida i palih boraca.

Stipendiraju se socijalno ugroženi studenti putem Fonda „Suada Dilberović“. Univerzitet rukovodi TEMPUS projektom „Jednake mogućnosti za studente s posebnim potrebama“.

U akademskoj 2013/2014. godini Univerzitet uvodi i izborne predmete iz oblasti jezika i kulture Roma. U centru za interdisciplinarnu studiju ostvaruju se programi drugog i trećeg ciklusa iz oblasti Rodne studije.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

Sredstvima iz Budžeta Kantona Sarajevo finansira se dio plaća i naknada nastavnika, saradnika i zaposlenih u službama Univerziteta.

Sredstva za (su)finansiranje djelatnosti fakulteta i akademija osiguravaju se u Budžetu Kantona Sarajevo na razdjelu Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade putem transfera neprofitnim organizacijama i doznačavaju se u vidu transfera u mjesečnim dotacijama: zadnja doznačena dotacija u vrijeme pisanja ove informacije je za mjesec oktobar 2013. godine.

Zakonom o visokom obrazovanju KS propisana je dostava tranše putem jedinstvenog računa Univerziteta, od dana stupanja na snagu Statuta Univerziteta, što do danas nije realizovano.

Osim što ostvaruju prihod iz Budžeta, Univerzitet i njegove članice ostvaruju prihod i iz drugih izvora i to: pružanjem intelektualnih, kulturnih usluga i materijalnih dobara; realizacijom naučnoistraživačkog i umjetničkog rada; postupkom nostrifikacije i ekvivalencije, odnosno priznavanjem inostranih visokoškolskih kvalifikacija; izdavačke djelatnosti; autorskih prava i patenata; sredstava koja uplaćuju studenti na svim ciklusima studija za bilo koju vrstu obrazovnih, administrativnih i drugih usluga u skladu sa Zakonom, Statutom i drugim aktima; školarine za sve cikluse studija; djelatnosti laboratorija, centara, instituta, donacija pravnih i fizičkih lica, kao i drugih izvora.

3.2. Univerzitet u Tuzli

Integrirani Univerzitet u Tuzli dostavio je podatke svojim aktom od 29.11.2013. godine:

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:

Integracija Univerziteta u Tuzli, izvršena je na osnovu Zakona o visokom obrazovanju iz 1999. godine.

U svom sastavu Univerzitet trenutno ima 14 organizacionih jedinica od čega 12 fakulteta, Akademiju i Studentski centar.

Organizacione jedinice nemaju status pravnog lica, ali u pravnom prometu s trećim licima imaju ograničena ovlaštenja u skladu s propisanom djelatnošću.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Nastavni proces realizuje se na prvom, drugom, trećem ciklusu studija. Utvrđeni su nastavni planovi i programi studijskih programa drugog ciklusa studija na svim fakultetima, izuzev Medicinskog i Farmaceutskog, gdje su integrirani prvi i drugi ciklus studija.

Na drugi ciklus studija u akademskoj 2012/2013. upisani su studenti na 34 studijska programa, odnosno 50 usmjerenja. Drugi ciklus organizovan je kao jednogodišnji, izuzev na studijskim programima: Poslovna administracija (Ekonomski

fakultet), Razredna nastava i tehnički odgoj i informatika (Filozofski fakultet) u trajanju od 4 semestra, odnosno dvije godine, a iz razloga što studij prvog ciklusa traje tri godine.

Pored ranije uspostavljenog doktorskog studija iz matematike na Prirodno-matematičkom fakultetu, usvojeni su nastavni planovi i programi trećeg ciklusa studija na Edukacijsko-rehabilitacijskom, Ekonomskom, Fakultetu elektrotehnike, Farmaceutskom, Filozofskom, Mašinskom, Medicinskom, Pravnom, Prirodno-matematičkom i tehnološkom fakultetu, na kojima je izvršen upis studenata u akademskoj 2012/2013. godini.

3. *Stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:*

Univerzitet je realizovao brojne aktivnosti koje su znatno doprinijele jačanju saradnje s univerzitetima u zemlji i inostranstvu kao i jačanju afirmacije Univerziteta na evropskom prostoru visokog obrazovanja.

Zahvaljujući stipendijama u okviru JOINEU SEE III projekta (poziv novembar 2011. do februara 2012.) četiri studenta (tri na prvom ciklusu i jedan na drugom ciklusu) i tri zaposlenika iz reda nastavnog osoblja (dva nastavnika kratkoročna razmjena od mjesec dana za osoblje) i jedan viši asistent, mobilnost u trajanju od 6 mjeseci (doktorsko istraživanje) Univerziteta započeli su s realizacijom mobilnosti u akademskoj 2012/2013.

U okviru Mevlana programa razmjene studenta i akademskog osoblja, koji je u potpunosti finansiran od strane Vijeća za visoko obrazovanje Republike Turske, u akademskoj 2013/2014. godini na razmjenu će otići 6 profesora sa Univerziteta u Tuzli, dok će dva studenta iz Turske boraviti na Univerzitetu.

U okviru CEEPUS projekta u 2013. dva nastavnika iz Slovenije započeli su mobilnost na Univerzitetu.

4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

Shodno Zakonu o priznavanju inostranih obrazovnih isprava Tuzlanskog kantona (2011.), Univerzitet u Tuzli vrši akademsko priznavanje inostranih kvalifikacija prvog i drugog ciklusa studija u svrhu nastavka obrazovanja na drugom i trećem ciklusu studija.

Akademsko priznavanje inostranih kvalifikacija vrši sa na osnovu Pravilnika o načinu i postupku priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija na Univerzitetu u Tuzli koji je donio Senat Univerziteta u Tuzli 2011. godine.

Univerzitet u Tuzli uz diplomu izdaje i Dodatak diplomi i na engleskom jeziku, bez naknade.

5. *Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:*

Urađena je evaluacija studijskih programa koji su u primjeni od akademske 2008/2009. te je za 6 od 13 fakulteta, na prijedlog Naučno-nastavnih vijeća fakulteta, Senat Univerziteta usvojio inovirane nastavne planove i programe s primjenom od akademske 2011/2012. godine. Inovirane nastavne planove i programe za Akademiju dramskih umjetnosti (Studijski program Gluma), Ekonomski fakultet, Farmaceutski, Fakultet elektrotehnike, Pravni i Prirodno matematički fakultet, na prijedlog Naučno-nastavnog vijeća fakulteta, Senat Univerziteta je usvojio s primjenom od akademske 2012/2013. godine.

Cilj evaluacije i izrade novih studijskih programa bio je smanjenje broja sedmičnih kontakt sati nastave s 30 na 25, smanjenje broja nastavnih predmeta kako bi se izvršilo rasterećenje studenata i na taj način omogućila veća efikasnost studiranja. Pored toga, vršeno je i usklađivanje ranijih nastavnih planova i programa s dostignućima nauke, tehnike i tehnologije. U značajnoj mjeri izvršeno je harmoniziranje nastavnih planova i programa s univerzitetima u okruženju, kako bi se osigurala mobilnost studenata.

6. *Ocjenjivanje rada studenata:*

Ocjenjivanje rada studenata utvrđeno je Statutom Univerziteta, poglavlje X.1. Organizacija nastave i ocjenjivanja, a bliže definirano aktom koji je donio Senat Univerziteta – Pravila o načinu polaganja ispita i ocjenjivanje studenata na Univerzitetu u Tuzli.

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

U svrhu osiguranja kvaliteta, u svim procesima rada, u skladu sa Statutom, uspostavljen je Centar za osiguranje kvaliteta, kao neovisna podorganizaciona jedinica, te Odbori za osiguranje kvaliteta (QA) na svim fakultetima, uz učešće studenata i administrativnog osoblja.

Univerzitet je, na bazi utvrđivanja kriterija za eksternu evaluaciju utvrđenih od strane Agencije za visoko obrazovanje i osiguranje kvalitete u BiH, evaluirao svaki od kriterija u svrhu pripreme za podnošenje zahtjeva za akreditaciju. U stvaranju pretpostavke za to, urađen je Izvještaj o internoj evaluaciji, usvojen od strane Senata Univerziteta, te osigurani standardi u oblasti visokog obrazovanja, donošenjem različitih dokumenata pravilnika i procedura kao što su:

- ✓ Strateški plan razvoja Univerziteta 2011/2015.,
- ✓ Politika osiguranja kvaliteta na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Pravilnik o načinu i postupku priznavanja inostranih visokoškolskih kvalifikacija na Univerzitetu u Tuzli,

- ✓ Pravila i procedure za prijem i upis studenata u prvu godinu prvog ciklusa studija na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Pravilnik o regulisanju angažovanja nastavnika i saradnika Univerziteta u Tuzli na drugoj visokoškolskoj ustanovi,
- ✓ Pravilnik o formi i grafičkim standardima diplome i dodatka diplome o završenim ciklusima studija koje izvode na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Smjernice za inoviranje nastavnih planova i programa na fakultetima/akademiji Univerziteta u Tuzli s primjenom od akademske 2011/2012.godine,
- ✓ Procedure donošenja i evaluacije studijskih programa,
- ✓ Mjere za suzbijanje pojave korupcije,
- ✓ Pravilnik o trećem ciklusu- doktorskom studiju na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Pravila studiranja na prvom ciklusu studija na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Pravila studiranja na drugom ciklusu studija na Univerzitetu u Tuzli,
- ✓ Pravila o načinu polaganja ispita i ocjenjivanju studenata na Univerzitetu u Tuzli i
- ✓ Pravilnik o međunarodnoj mobilnosti studenata.

Unutrašnji sistem kvaliteta Univerziteta u Tuzli potpuno je uređen i normiran. Tri su ključna dokumenta koja opisuju institucionalnu uspostavu i funkcioniranje unutrašnjeg sistema kvaliteta na Univerzitetu u Tuzli: Statut Univerziteta, Politika osiguranja kvaliteta na Univerzitetu i Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Univerziteta u Tuzli.

Statutom Univerziteta u Tuzli (član 56.) definiše se formiranje Centra za osiguranje kvaliteta i internu evaluaciju, a Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta definirana su radna mjesta i opisi poslova.

Osnovna tijela zadužena za osiguranje kvaliteta na Univerzitetu su:

- Odbor za osiguranje kvaliteta i internu evaluaciju kao strateško (*policy-making*) tijelo kojeg čine akademsko osoblje s 13 fakulteta, administrativno osoblje i studenti, i kojeg imenuje Senat i
- Centar za osiguranje kvaliteta i internu evaluaciju kao administrativna jedinica Univerziteta. Čini ga voditelj centra (akademska pozicija, bira ga Senat), te administrativno osoblje – administratori kvaliteta.

Centar provodi politiku koju utvrđuje Odbor, obavlja stručne, administrativne i tehničke poslove koji se tiču osiguranja kvalitete, dok Odbor definira anketne upitnike određuje termin anketiranja, razmatra rezultate anketiranja, utvrđuje mjere i prijedloge. Centar ima koordinirajuću ulogu u osiguravanju kvaliteta kao i sprovođenje redovne obuke nastavnog i administrativnog osoblja u cilju osiguravanja kvaliteta, a studenti imaju značajno učešće u provođenju politike osiguranja kvaliteta u evaluaciji.

Osiguranje kvaliteta provodi se u sva tri ciklusa studija i naučno-istraživačkom radu, uz adekvatno učešće studenata. U cilju osiguranja kvaliteta Senat najmanje

jednom u 4 godine vrši evaluaciju studijskih programa i stepena, radi usklađivanja s novim naučnim saznanjima. Daljnje efikasno funkcioniranje i razvoj Univerziteta u procesu provođenja reformi i primjene bolonjskih principa bili su ugroženi nedostatkom kvalitetnog jedinstvenog informacionog sistema kao i adekvatnih softverskih modula koji bi se primjenjivali na nivou Univerziteta. Pored uspostavljenih, izrađen je i Elaborat za osnivanje Centra za podršku studentima s posebnim potrebama.

Na operativnom nivou, konkretno, najvažnije aktivnosti koje provodi Univerzitet iz domena osiguranja kvaliteta su:

- ✓ Provođenje i analiza studentskih anketa,
- ✓ Redovna analiza prolaznosti studenata nakon svakog ispitnog roka,
- ✓ Normativno uređivanje svih procesa, izrada brojnih akata kako bi se za što veći broj tipičnih procesa uspostavile jasne procedure kroz normativne akte,
- ✓ Strateško planiranje- izrada Strategije 2011-2015. te praćenje realizacije ciljeva,
- ✓ Provedba samoevaluacije i
- ✓ Učešće u projektima na međunarodnom i nacionalnom nivou te realizacija aktivnosti, kao softver KPI (ključni indikatori performansi), elektronski registar studijskih programa, pilot akreditacije studijskih programa, akreditacija doktorskih programa itd.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočava u postupku akreditacije:*

Univerzitet je od samog početka podržao osnivanje i rad Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvalitete Bosne i Hercegovine. Naglašava se da je logično i nužno potrebno da u državi BiH postoji JEDNA agencija koja će obavljati sve poslove vanjskog osiguravanja kvaliteta u visokom obrazovanju.

Univerzitet smatra da osiguranje kvaliteta treba depolitizirati. Ustavno uređenje je takvo da postoji 12 nadležnih obrazovnih vlasti (12 ministara i 12 zakona o visokom obrazovanju), ali smatraju da akreditacija treba biti usmjerena prema ishodu obrazovanja. Univerzitet u Tuzli izuzetno je privržen Evropskim standardima i smjernicama usvojenim od strane evropskih ministara obrazovanja u okviru Bolonjskog procesa u Bergenu 2005. Zbog toga je za depolitizaciju procesa osiguravanja kvaliteta i smatra da ministarstva obrazovanja trebaju imati minimalnu ulogu u procesu, jer je to evropski standard. Ne može se prihvatiti provođenje procedura koje su suprotne Evropskim standardima i smjernicama i traži i očekuje od političkih struktura da donesu takve zakone u kojima će taj proces biti jasno definiran kao neovisan i temeljen na akademskom vanjskom ugledu.

Potrebno je na jedinstven način u BiH utvrditi sljedeće, bilo kroz Okvirni zakon bilo kroz identične odredbe 12 zakona o visokom obrazovanju:

- Svrhu akreditacije (zbog čega pristupamo akreditaciji, može li postojati i raditi neakreditirana ustanova ili studijski program ili gubitak akreditacije podrazumijeva gašenje institucije ili obustavu izvođenja programa, ima li akreditacija veze s javnim finansiranjem i sl.),
- Obavezu akreditacije (da li je akreditacija obavezna ili je dobrovoljna – s prijedlogom da ona bude obavezna),
- Period akreditacije (trenutno je različito odnosno 4,5 i 6 godina),
- Podjelu uloga između tri ključna partnera: univerzitet - nezavisna Agencija - ministarstvo (da se tačno zna ko šta radi i da to svugdje bude jednako regulirano),
- Ko finansira akreditaciju (da li država i onda je besplatna, za što se Univerzitet zalaže ili ustanove plaćaju akreditaciju – jer ovo pitanje sada nije regulirano).

Univerzitet u Tuzli akreditiran je Rješenjem o privremenoj akreditaciji koje je izdalo Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK dana 02.04.2009. godine, koja važi do obavljanja postupka akreditacije od strane Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH.

Univerzitet se u cijelosti pripremio za akreditaciju još prije dvije godine poduzimajući sve potrebne napore i korake kako bi do roka koji je Zakonom o izmjeni i dopuni Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini postavljen za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini (do 15.08.2011. godine), izvršio obavezu podnošenja zahtjeva za institucionalnu akreditaciju. Izrađen je i od Senata prihvaćen dana 25.05.2011. vrlo sveobuhvatan Samoevaluacijski izvještaj, urađen prema Kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini i Smjernicama Agencije. Zahtjev za akreditaciju uz spomenuti Samoevaluacijski izvještaj dostavljen je nadležnom kantonalnom ministarstvu obrazovanja dana 16.07.2011. godine.

Skupština Tuzlanskog kantona je u novembru 2012. godine donijela Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju kojim je pitanje akreditacije potpuno uređeno. Između ostalog, uređen je odnos između akreditacije i licenciranja.

Univerzitet ističe da, iako je podnio zahtjev za akreditaciju u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju TK, ista do danas nije izvršena iz razloga što kantonalno Ministarstvo nije donijelo potrebne podzakonske akte, odnosno Pravilnik o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova., a što je bilo dužno donijeti u maju 2013. godine. Skupština Tuzlanskog kantona je 29.10.2013. godine svojim zaključkom obavezala Ministarstvo da donese Pravilnik o postupku akreditacije u roku od 30 dana.

Univerzitetu je potrebno vrijeme od 2-3 mjeseca za obnovu Samoevaluacijskog izvještaja, a po stupanju na snagu Pravilnika o akreditaciji može podnijeti novi zahtjev u roku od 3 mjeseca.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke odobrilo je Univerzitetu u Tuzli sredstva u iznosu od 30.000,00 KM za institucionalnu akreditaciju, a na osnovu Javnog poziva Transfera za implementaciju Bolonjskog procesa u 2013. godini.

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

U oblasti cjeloživotnog učenja, fakulteti/Akademija uz prethodno, od strane Senata, usvojeni program mogu obavljati stalne povremene oblike stručnog usavršavanja za treća lica putem kurseva, seminara i drugih oblika povremenog obrazovanja, koja nisu definisana stepenima obrazovanja, uz izdavanje odgovarajućih uvjerenja.

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

Shodno odredbama Statuta Univerziteta u Tuzli studenti imaju pravo organizovati svoje studentske asocijacije u sva tri ciklusa studija, a članstvo u istim mogu ostvariti svi studenti Univerziteta. Studentske asocijacije se organizuju na nivou fakulteta i na nivou Univerziteta. Upravni odbor Unije studenata, kao jedan od organa studentske asocijacije, bira predstavnike studenata u tijelima Univerziteta i fakulteta: Senat Univerziteta, Odbor fonda za nagrađivanje studenata dodiplomskog studija i naučno i stručno usavršavanje zaposlenika, Komisiju za prijem studenata u studentske domove, Etički komitet Univerziteta, Naučno-nastavno vijeće fakulteta i Vijeće studijskog odsjeka.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

Cijeneći tešku i složenu ekonomsku situaciju u zemlji, a time i u Tuzlanskom kantonu, u posljednjih deset godina na Univerzitetu u Tuzli nije mijenjan iznos participacije redovnih studenata na prvom ciklusu studija, a koja iznosi 100,00 KM po upisanom semestru.

Kada su u pitanju samofinansirajući studenti, utvrđeni iznosi školarina zasigurno ne odražavaju stvarnu ekonomsku cijenu koštanja, nego je ista utvrđena kao paušalni iznos, pri čemu su odredbama Zakona o visokom obrazovanju TK utvrđene mogućnosti da i ova kategorija studenata može mijenjati svoj status i preći na budžetsko finansiranje pod uslovom da je ustanovljeno pravo studenta koji ispuni uslov za prelazak u narednu godinu da pređe u status studenta koji se finansira iz budžeta.

Za socijalno ugrožene studente, te studentima koji pripadaju boračkoj populaciji, propisima Tuzlanskog kantona utvrđeno je pravo da im na utvrđeni iznos participacije, odnosno školarine u troškovima studija pripada olakšica u visini od 50%. Osim toga, studenti bez roditeljskog staranja oslobođeni su plaćanja troškova tokom studija.

Školarine u drugom ciklusu studija imaju trend sniženja iz godine u godinu, kako bi i ovaj ciklus bio dostupan studentima. Po istom principu, uvažavajući socijalnu

dimenziju građana BiH, školarine na trećem ciklusu studija su prosječno ostale na istom nivou kao i u periodu primjene ranijih propisa po kojima su kandidati sticali naučno zvanje doktora nauka u postupku koji nije sadržavao nastavu, a utvrđenim iznosima školarina realno se mogu pokriti samo troškovi organizacije nastave na drugom i trećem ciklusu studija.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

U toku cijele budžetske 2012. godine, a što se nastavilo i u budžetskoj 2013. Univerzitet u Tuzli konstantno se suočava s problemom neblagovremenog izvršavanja naloga za plaćanje obaveza od strane Trezora Tuzlanskog kantona. U postupku izrade Budžeta TK Univerzitet kao budžetski korisnik dostavlja svoj budžetski zahtjev, a u skladu s Instrukcijama za izradu budžeta za konkretnu budžetsku godinu, u kojem iskazuje svoje realne potrebe za budžetskim sredstvima, kao i raspored vlastitih prihoda, namjenskih prihoda i prihoda od grantova i donacija.

Većinu ukupnih obaveza, odnosno oko 90%, za izdatke za materijal, sitan inventar i usluge Univerziteta finansira iz vlastitih prihoda, a kapitalni izdaci u potpunosti se finansiraju iz vlastitih sredstava. Također, u ukupnim sredstvima za plaće Univerzitet učestvuje s preko 20% vlastitih sredstava. Međutim, i pored toga što su ostvareni prihodi, provedene potrebne procedure za njihovo korištenje, unesene obaveze na plaćanje (izdat nalog za plaćanje), u trezoru se plaćanja ne vrše na vrijeme, tačnije kasne i po nekoliko mjeseci, a tokom 2013. i više od 11 mjeseci. Sve je to dovelo do narušavanja ugleda Univerziteta kod dobavljača i vanjskih saradnika, tako da se sve češće suočavamo s problemom realizacije postupaka javnih nabavki, jer mnogi dobavljači, zbog lošeg iskustva u naplati svojih potraživanja od Univerziteta, ne žele da apliciraju na javne pozive. Tokom 2013. Univerzitet je imao i tužbe dobavljača što je dovelo do stvaranja dodatnih troškova koji idu na račun Univerziteta, a ne na račun onih koji nisu izvršili plaćanje. Ista situacija je i s vanjskim saradnicima, koji sve češće ne prihvataju angažman na Univerzitetu u Tuzli, naročito zbog činjenice da su mnogi od njih uložili vlastita sredstva da bi finansirali svoje dolaske, a potpuno je neizvjesno kada će im ista biti uplaćena.

Alarmanтна je činjenica, kako naglašava Univerzitet, da se u budžetskoj 2012. godini, kasnilo čak i s plaćanjem PDV-a i poreza na dobit, za koje je zakonom utvrđen rok plaćanja i postoje zakonske sankcije za kašnjenja.

3.3. Sveučilište u Mostaru

Sveučilište u Mostaru dalo je odgovore na zatražena pitanja u Informaciji dostavljenoj putem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona.

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:

Sveučilište je organizirano kao asocijacija fakulteta s apsolutnom akademskom i djelimičnom finansijskom autonomijom. Sveučilište je pravna osoba, a također pravne osobe su i pojedinačno fakulteti. Najznačajnije funkcije integrirane su na nivou Sveučilišta (međunarodna saradnja, osiguranje kvaliteta, nastava i Bolonjski proces ...). Nakon usvajanja Zakona o visokom obrazovanju Hercegovačko-neretvanskog kantona, donesen je Statut Sveučilišta, čime su se stekli uvjeti za provođenje postupka integracije definirane spomenutim dokumentima. Trenutno su u izradi i razmatranju osnovni dokumenti koji bi definirali međusobne odnose Sveučilišta i organizacionih jedinica. Na tijelima Sveučilišta u više navrata se razmatrala dinamika provođenja aktivnosti na integraciji koja se, prema odredbama Zakona i Statuta, treba izvršiti u prvoj polovini 2014. godine. O svemu ovome raspravljat će se na tijelima Sveučilišta i vjeruje se da će se predviđene aktivnosti realizirati u definiranim rokovima.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Organizacione jedinice Sveučilišta su prilikom donošenja odluke o dužini trajanja definiranih ciklusa vodili računa o odredbama Bolonjske deklaracije, ali su se ravnali i usaglašavali sa svojim referentnim fakultetima iz okruženja. Posmatrano iz aspekta usaglašenosti ciklusa, obrazovni proces u novoj akademskoj godini odvijao se kako slijedi:

- ✓ (3+2) Agronomski i prehrambeno-tehnološki fakultet, Građevinski fakultet, Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, Ekonomski fakultet, Filozofski fakultet, Fakultet strojarstva i računarstva i Fakultet zdravstvenih studija,
- ✓ (4+ 1) Ekonomski fakultet, Pravni fakultet,
- ✓ (5+0) Akademija likovnih umjetnosti, Farmaceutski fakultet i
- ✓ (6+0) Medicinski fakultet.

Uvedeni su ECTS bodovi i svaka članica pojedinačno izradila je ECTS vodiče, a Sveučilište je na svom nivou izradilo zajednički ECTS vodič.

Treći ciklus pokrenut je i izvodi se na Ekonomskom, Filozofskom, Medicinskom i Fakultetu strojarstva i računarstva. U međuvremenu, taj ciklus se pokrenuo i na Pravnom fakultetu, Akademiji likovnih umjetnosti i Fakultetu prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti. O radu i organiziranju ovog ciklusa studija u 2013. godini usvojen je novi Pravilnik o poslijediplomskom doktorskom studiju, usaglašen sa Zakonom o visokom obrazovanju.

3. *Stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:*

Mobilnost je jedna od odrednica koja se treba razviti i realizirati da bi se moglo govoriti o uspješnosti implementacije Bolonje. Sveučilište podsjeća da se pod mobilnošću koju Bolonja zagovara podrazumijeva da student s matičnog univerziteta odlazi na neki drugi univerzitet jedan ili dva semestra, odsluša nastavu, položi ispite, vrati se na matični univerzitet i nastavi studirati. Naravno, tu je razvijen čitav niz pratećih dokumenata koji prate ovu aktivnost (prijepis ocjena, Ugovor u učenju i slično). Još jedna stvar je bitna, a to je da student može realizirati ovu aktivnost samo s onim univerzitetima s kojima njegov matični univerzitet ima potpisan sporazum koji to omogućava.

Kada je Sveučilište u Mostaru u pitanju, situacija je sljedeća:

Počelo je s pojedinačnim slučajem mobilnosti koji je realiziran u sklopu Tempus projekta, gdje je jedna studentica boravila na Univerzitetu u Marburgu, a student iz Marburga na Sveučilištu u Mostaru.

Prije nekoliko godina počela je realizacija programa Erasmus Mundus, u koji je uključeno i Sveučilište i 12 univerziteta iz EU. Ovaj program omogućava upravo realiziranje svih elemenata mobilnosti u punom smislu te riječi. Pored Sveučilišta u Mostaru, u ovom programu su iz Bosne i Hercegovine i univerziteti iz Sarajeva i Tuzle.

Izražava se zadovoljstvo razvojem aktivnosti ovog programa i interesom studenata, ali i studenata sa 12 univerziteta iz EU koji žele studirati na Sveučilištu jedan ili dva semestra. Konkretni podaci su kako slijedi:

1. Osmo studenata je dobilo stipendije za studij na univerzitetima Groningen (Nizozemska), Leuven (Belgija), Brno (Češka) i Ankara (Turska);
2. Na Sveučilište je također došlo osam studenata sa univerziteta Vilnius (Litva), Brno (Češka), Granada (Španjolska), Graz (Austrija) i Turku (Finska);
3. Jedna administrativna djelatnica sa Univerziteta Latvija i jedna profesorica sa Univerziteta Ankara dobile su stipendiju za jednomjesečni boravak na Sveučilištu;
4. Dvije asistentice su dobile stipendiju za jednomjesečni boravak na Univerzitetu u Bolonji.

Zaključno s akademskom 2012/2013. godinom, realizirane su i sljedeće aktivnosti po pitanju mobilnosti:

1. Odlazeće nastavno osoblje i studenti putem JoinEU-SEE I, II, III i IV: nastavno osoblje - 10, studenti dodiplomskog, diplomskog i doktorskog studija 22;
2. Dolazeće nastavno osoblje i studenti putem JoinEU-SEE I, II, III i IV: nastavno i administrativno osoblje - 5, studenti dodiplomskog, diplomskog i doktorskog studija - 10.
4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

U postupku priznavanja kvalifikacija, u cijelosti se poštuju odredbe Lisabonske deklaracije, a sve članice izdaju Dodatak diplomi (na hrvatskom i engleskom jeziku), a prema dokumentu usvojenom od Ministarstva civilnih poslova BiH.

5. *Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:*

Kad je u pitanju reforma nastavnih planova i programa ona je, kako je već istaknuto, provedena pri prelasku na sistem studiranja po Bolonji i od tada je kontinuirana. Svake godine vrši se analiza planova i programa i njihovo usaglašavanje prema savremenim zahtjevima visokoškolskog obrazovanja, prateći dešavanja na svjetskim i evropskim univerzitetima, a posebno na partnerskim univerzitetima. Sve navedene aktivnosti provode se u skladu sa usvojenim Pravilnikom o postupku donošenja i evaluacije studijskih programa i Okvirnim sadržajem elaborata u postupku pokretanja studijskih programa.

6. *Ocjenjivanje rada studenata:*

Ocjenjivanje studenata vrši se u skladu s odredbama Statuta i Pravilnika o preddiplomskoj i diplomskoj nastavi, a u već spomenutim ECTS vodičima detaljno su za svaki kolegij navedeni načini ocjenjivanja i vrednovanja, kao i uvjeti koji se trebaju ispuniti.

U postupku ocjenjivanja u cijelosti je prisutna kontinuirana provjera znanja.

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

Uvođenjem novog sistema obrazovanja, studenti i njihove potrebe su stavljeni u središte pažnje. Planovi i programi prilagođeni su njihovim potrebama, što bi trebalo rezultirati povećanim kvalitetom svršenih studenata, kao i otvaranje mogućnosti za povećanu mobilnost u toku studiranja. Iza ovoga su slijedile dodatne aktivnosti u pravcu što bolje implementacije zacrtanog i usvojenog, vodeći računa o Bolonjskoj deklaraciji i njenim principima.

Zakonske odredbe, Statut Sveučilišta i Bolonjska orijentacija upućuju Sveučilište u Mostaru na održavanje, upravljanje i unapređenje kvaliteta djelovanja. U toku svog dugogodišnjeg postojanja, Sveučilište u Mostaru ustrajavalo je na uspostavljanju visokih standarda i kriterija kvaliteta nastavnog i naučnog djelovanja. Briga za kvalitet očitovala se kroz cjelokupno djelovanje institucija Sveučilišta, a naročito Senata i fakultetskih vijeća, i nije bila povjerena posebnom tijelu s tom funkcijom. Međutim, imajući u vidu značaj ove komponente u realizaciji cjelokupnog procesa na Sveučilištu u Mostaru, Senat je formirao komisiju na nivou Sveučilišta za osiguranje kvaliteta u koje su ušli predstavnici menadžmenta Sveučilišta, po jedan predstavnik sa svakog fakulteta i predstavnik studenata. Njegov zadatak je izrada sistema kvaliteta i plan aktivnosti na uvođenju i provođenju sistema kvaliteta obrazovanja na Sveučilištu. Pored toga, komisija se treba brinuti o provođenju sistema kvaliteta obrazovanja i vršiti nadgledanje provođenja.

Analizirajući učinjeno po ovom pitanju u proteklih nekoliko godina, može se konstatirati sljedeće:

- Formirana komisija pokrenula je projekat pod nazivom: «Implementacija sistema kvaliteta (QA) na Sveučilištu u Mostaru», a njegova realizacija rezultirala je:
 - Izradom upitnika o sistemu kvaliteta visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Mostaru,
 - Obradom upitnika stečena je slika o stanju sistema kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru,
 - Formiranjem ureda za osiguranje kvaliteta koji je opremljen savremenom opremom kroz realizaciju ovog projekta i TEMPUS projekta koji se paralelno realizirao,
 - Izradom internih analiza članica Sveučilišta.
- Paralelno s ovim, a na osnovu odluke Senata, Studentski zbor Sveučilišta u Mostaru već nekoliko godina provodi studentsku anketu, obuhvatajući sve elemente procesa obrazovanja na Sveučilištu u Mostaru.

Univerzitetska komisija izradila je niz dokumenata koje je Senat nakon rasprave po fakultetima i usvojio. Radi se o osnovnim i ujedno strateškim dokumentima Sveučilišta. To su:

- Izjava o politici osiguranja kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru,
- Strategija osiguranja kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru,
- Pravilnik o organizaciji i djelovanju sistema za osiguranje i unapređenje kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru,
- Uputa za izradu samoevaluacije sastavnica Sveučilišta u Mostaru i
- Uputa za izradu strategije Sveučilišta.

Kao rezultat rada Komisije, a posebno koordinatora za kvalitet, Sveučilište u Mostaru štampalo je publikaciju pod naslovom „Vodič kroz osiguranje kvaliteta“.

Značajno je istaći veoma aktivnu ulogu Sveučilišta u učešću pri realizaciji Tempus projekata, koji imaju za cilj unapređenje rada univerziteta u Bosni i Hercegovini po svim osnovama. Kada je komponenta osiguranje kvaliteta u pitanju, početkom 2010. godine štampana je publikacija pod nazivom „Institucionalna politika osiguranja kvaliteta“. Pripremljena je s ciljem širenja kulture kvaliteta na Sveučilištu u Mostaru, a zasnovana je na " Standardima i smjernicama za osiguranje kvaliteta u evropskom području visokog obrazovanja", te objedinjuje preporuke i postupke za osiguranje i unapređenje kvaliteta djelovanja Sveučilišta u Mostaru.

Sveučilište ističe veoma važnim u implementaciji Bolonjskog procesa i provođenje vanjske evaluacije Sveučilišta u Mostaru koju je izvršilo 2009. godine međunarodna komisija Evropske asocijacije univerziteta (EUA)¹⁰.

U akademskoj 2012. godini, u organizaciji Ureda za osiguranje kvaliteta, a u okviru Tempus projekta, izvršena je vanjska evaluacija studija i studijskih programa na Ekonomskom, Građevinskom, Agronomsko i prehrambeno-tehnološkom fakultetu i Fakultetu strojarstva i računarstva.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočava u postupku akreditacije:*

Sveučilište u Mostaru je, kao i drugi javni univerziteti u BiH, dobilo Odluku o privremenoj akreditaciji. Formiranjem Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta u BiH pristupilo se izradi neophodnih dokumenata za postupak akreditacije, a prema usvojenim smjernicama i kriterijima. U postupku izrade i usvajanja tih dokumenata, Sveučilište je uzelo aktivnu ulogu.

Po ovim pitanjima Sveučilište aktivno prati dešavanja na evropskim univerzitetima, a jedan broj kadrova je u okviru Tempus projekta učestvovao u obuci po pitanju provođenja postupka akreditacije na konferenciji održanoj u Berlinu od strane ASIIN najpoznatije akreditacijske kuće u Evropi.

Kao što je naprijed navedeno, Sveučilište je zahtjev za provođenje postupka akreditacije uredno i na vrijeme podnijelo nadležnom ministarstvu obrazovanja, ali napominje i ističe da ovaj postupak akreditacije iz neobjašnjivih razloga stoji na čekanju dok se on kao takav provodi na ostalim univerzitetima.

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

Sveučilište u Mostaru, odnosno njegove članice imaju definirane oblike cijeloživotnog učenja (LLL) u svojim nastavnim planovima i programima, i u skladu s tim se provodi.

¹⁰ Dolazak i rad ove komisije trebalo je platiti 30.000 Eura. Sveučilište je nakon bezuspješnog traženja pomoći od nadležnih institucija moralo ovaj iznos izdvojiti iz vlastitih sredstava

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

Studenti Sveučilišta u Mostaru organizirani su kroz Studentski zbor kao krovnu studentsku organizaciju. Studentski zbor provodi izbore za svoje organe svake godine u mjesecu novembru (na početku akademske godine). Zbor ima svoje predsjedništvo, a čine ga po dva predstavnika sa svake članice. Između sebe biraju predsjednika i dopredsjednika. Na spomenutim studentskim izborima, izabrani studentski predstavnici postaju članovi organa Sveučilišta i članica (Senata, fakultetskih vijeća i zajedničkih komisija na nivou Sveučilišta i članica).

Predsjednik i zamjenik predsjednika Studentskog zbora su članovi Senata. Broj predstavnika studenata u naučno-nastavnim vijećima fakulteta se kreće od 4 do 6.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

Sveučilište ima jako dobro naglašenu socijalnu dimenziju obrazovanja. Kao primjer navodi se pomoć i stvaranje uvjeta osobama (studentima i nastavnicima) s posebnim potrebama, iznalaženje pomoći i pomaganje studentima slabijeg materijalnog stanja. U protekloj akademskoj godini, u okviru Tempus projekta, a na Medicinskom fakultetu formiran je Ured za studente s posebnim potrebama.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

Finansiranje, kao i do sada, ostaje bolna tačka Sveučilišta, a pretpostavljaju i drugih javnih univerziteta. Kako stvari stoje, izgleda da će postati javni univerziteti s 100% socijalnom dimenzijom, jer će, nastavi li se ovakav trend finansiranja, nastavnici i saradnici raditi volonterski i na bazi entuzijazma, što implicira totalni kolaps.

Sveučilište ističe da ono zaista čini sve što je u njegovoj domeni rada kako bi se što bolje i efikasnije implementirale odrednice Bolonjskog procesa. Međutim, ističe se razočarenje podrškom koju bi trebale davati kantonalne vlasti. Ovdje prvenstveno misle na onu komponentu obrazovnog procesa koja se odnosi na opremanje laboratorija edukativnom i istraživačkom opremom korištenjem sredstava tzv. Austrijskog kredita. Nevjerovatno, ali istinito je da je Sveučilište jedno od dva univerziteta u BiH koja nisu iskoristila ovu pogodnost, jer je izostala podrška resornih kantonalnih ministarstava, iako su obećanja stalno prisutna, odnosno zaboravljaju da se radi o obrazovanju mladih ljudi koji žele ostati na ovim prostorima.

3.4. Univerzitet u Zenici

Univerzitet u Zenici dostavio je tražene informacije svojim aktom od 21.11.2013. godine:

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:

Univerzitet u Zenici osnovan je Odlukom Skupštine Zeničko-dobojskog kantona od 18.10.2000. godine i sačinjavali su ga pravna lica: Fakultet za metalurgiju i materijale, Mašinski fakultet, Pedagoški fakultet, Pedagoška akademija i pridružena članica Islamska pedagoška akademija. Registriran je u Kantonalnom sudu 02.02.2001. godine kao Javna ustanova.

Osnivačkim aktom Skupštine Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 6/05) kao integrisani univerzitet uspostavljena je Javna ustanova Univerzitet u Zenici s članicama: Fakultet za metalurgiju i materijale, Mašinski fakultet, Pedagoški fakultet, Pravni fakultet, Ekonomski fakultet, Zdravstveni fakultet i pridružena članica Islamski pedagoški fakultet.

Elementi integracije su:

- ✓ Upravni odbor
- ✓ Senat,
- ✓ Rektor,
- ✓ Prorektor,
- ✓ Generalni sekretar,
- ✓ Poslovni kolegij,
- ✓ Matične univerzitetske katedre (36),
- ✓ Zajedničke službe u okviru rektorata,
- ✓ Odbor za kvalitet,
- ✓ Etička komisija,
- ✓ Menadžer za kvalitet,
- ✓ Koordinator za ECT(A)S i
- ✓ Unija studenata.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Na Univerzitetu u Zenici uspostavljen je trociklični sistem studiranja po Bolonjskom konceptu:

- Prvi ciklus trogodišnjeg studija akademske 2008/2009. (4 studijska programa), a četverogodišnjeg studija akademske 2009-2010. godine (22 studijska programa),
- Drugi ciklus studija započeo je akademske 2011/2012. (26 studijskih programa),
- Treći ciklus 2014/2015. (2 studijska programa).

Inače su u toku aktivnosti na dovršavanju studija II ciklusa po predbolonjskom konceptu (do kraja 2014 godine) i na doktoratima (do kraja 2015. godine).

Prostor studija je normativno regulisan Zakonom i aktima UNZE.

3. *Stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:*

Na Univerzitetu su počeci razmjene sporadično i različito od fakulteta do fakulteta. U toku je veći projekat razmjene s Turskom (Mevlana projekat) u okviru kojeg je ugovorena razmjena 16 profesora i 12 studenata.

Glavni problem kod mobilnosti je što Univerzitet nema sredstva finansiranja svog dijela učešća. Inače, u međuuniverzitetskoj razmjeni nastavnika su bolji rezultati:

- Oko 25 nastavnika gostuje na drugim univerzitetima u BiH,
- Oko 35 nastavnika sa drugih univerziteta u BiH gostuje na UNZE.

4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

Priznavanje kvalifikacija i evidencija školskih svjedočanstava se vrši prema članu 156. Zakona o visokom obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona u obliku nostrifikacije.

Dodatak diplomi se izdaje kao javna isprava studentima I i II ciklusa za studente upisane od 2005/2006. akademske godine.

5. *Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:*

Ova oblast definirana je Zakonom o visokom obrazovanju Zeničko-dobojskog kantona, Statutom Univerziteta i Pravilnikom o dodiplomskom, magistarskom i doktorskom studiju kao obaveza u roku od 4 godine. Ona se uglavnom provodi uz poneko kašnjenje na nekom od 26 studijskih programa I ciklusa i 16 programa II ciklusa.

6. *Ocjenjivanje rada studenata:*

Ono je definirano Statutom, Pravilnikom o dodiplomskom, magistarskom i doktorskom studiju te s nekoliko procedura i nastavnim planovima i programima.

Ocjenjivanje rada studenata vrši se preko projekata, seminarskih radova, zadaća, kroz parcijalne i završne ispite pismeno i usmeno. Jednom godišnje vrši se provjera stavova studenata o nastavnom procesu kroz anketu, kao i opterećenosti studenata (menadžeri ECT(AS)).

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

UNZE ima uspostavljen sistem kvaliteta koji je normativno definiran Statutom, Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji, Pravilnikom o kvalitetu, procedurama (46 procedura) i nizom drugih pravilnika koji regulišu život i rad na Univerzitetu.

Posebni organi u sistemu kvaliteta su:

- ✓ Rektor,

- ✓ Senat,
- ✓ Odbor za kvalitetu UNZE,
- ✓ Menadžer za kvalitet UNZE,
- ✓ Odbori za kvalitet u organizacionim jedinicama,
- ✓ Menadžeri za kvalitet organizacionih jedinica i
- ✓ Forum *stakeholder*-a.

Posebne aktivnosti iz sistema kvaliteta su:

- ✓ Godišnje evaluacije stanja na UNZE i po organizacionim jedinicama,
- ✓ Semestralne analize prolaznosti studenata,
- ✓ Semestralno ocjenjivanje nastavnog procesa i nastavnika od strane studenata i
- ✓ Godišnje analize opterećenja studenata.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočava u postupku akreditacije:*

UNZE se u julu 2011. godine prijavio za institucionalnu akreditaciju Agenciji za razvoj i osiguranje kvaliteta BiH putem Ministarstva za obrazovanje, nauku kulturu i sport ZDK.

Nastao je zastoj 2,5 godine zbog nejasnoća ko će platiti rad Komisije za vanjski audit i ko će imenovati sekretara komisije.

Inače, u pripremi za akreditaciju urađena su dva eksterna audita i to:

- ✓ Agencije za razvoj visokog obrazovanja i kvalitete Slovenije i
- ✓ Komisije za kvalitet Evropske asocijacije univerziteta na kojima smo dobili prolazne ocjene, kao i
- ✓ Tri samoevaluacije UNZE.

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

Nema posebno urađenog koncepta cjeloživotnog učenja, ali se u okviru ovoga naglašava:

- ✓ uspostavljena su sva tri ciklusa studiranja,
- ✓ organizuju se seminari za proširenje i inovacije znanja (primjer: Mašinski fakultet je do sada realizirao oko 60 različitih seminara, Filozofski fakultet više puta za dokvalifikaciju stručnjaka profila za pedagoški rad),
- ✓ organizuju se naučno-stručni skupovi iz različitih oblasti s međunarodnim učešćem. Skoro svaki od fakulteta ima bar jedan od svojih skupova koji se pretvaraju u tradicionalne (Mašinski fakultet ima tri skupa: KVALITET održava se bialno već 8 puta, TMT Tendencije u razvoju mašinskih tehnologija- održava se svake godine već 17 godina, ODRŽAVANJE održava se bialno već 3 puta),
- ✓ održavaju se posebna predavanja iz raznih oblasti (primjer: Filozofski fakultet iz oblasti kulturalnih studija, Mašinski fakultet na svojoj Tribini).

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

Studenti su uključeni u sve organe i tijela Univerziteta, što je urađeno normativnim aktima i to u:

- ✓ Upravnom odboru,
- ✓ Senatu,
- ✓ Nastavno-naučnim vijećima fakulteta,
- ✓ Odborima za kvalitet UNZE i fakulteta,
- ✓ Odbori koordinatora ECT(A)S i
- ✓ Izbornim komisijama za izbore članova tijela i organa UNZE.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

U aktu je naglašeno da:

- ✓ je materijalni položaj svih učesnika u visokom obrazovanju loš sa stanovišta uloge u društvenoj reprodukciji,
- ✓ postoji mali broj stipendija ili nepostojanje sistema stipendiranja studenata, asistenata na razvojnom putu i istraživača,
- ✓ dobrim dijelom visokoškolske institucije same sebe finansiraju, a pri tome ne upravljaju sopstvenim prihodom niti se to stimulise,
- ✓ je nedovoljna obuhvatnost mladih visokim obrazovanjem,
- ✓ se finansiranje visokog obrazovanja smatra troškom, a ne investicijom u razvoju.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

Problemi finansiranja UNZE su brojni:

- ✓ finansiranje od osnivača je nedovoljno da bi se izvršila osnovna misija UNZE,
- ✓ izostanak bilo kakvog finansiranja naučno-istraživačkog rada i razvoja nastavnog kadra,
- ✓ sputavanje UNZE da stiže prihode korištenjem svojih kadrova u rješavanju razvojnih problema privrede kao i primijenjenih istraživanja. Sve se proglašava javnim prihodom i ne dozvoljava upravljanje tim prihodom od UNZE,
- ✓ destimulišu se zaposleni nastavnici i saradnici da učestvuju u ovakvom radu. Sve se proglašava redovnom radnom obavezom u okviru radnog vremena. Zato je vlastiti prihod UNZE sve manji. Sve vodi ka tome da se univerzitetsko osoblje pretvori u srednjoškolske nastavnike ili činovnike. U odnosu na druge univerzitete u BiH ovo je neproduktivan, nekoristan i ekstremno pristup tretiranja posebnog napora nastavnog osoblja,
- ✓ osnivač priprema Budžet Univerziteta „historijskom metodom“ tj. kako je bilo prošle godine, bit će i ove godine. Budžet nije usklađen s programima rada i

- ✓ nepoznati su instrumenti plana i planiranja.

3.5. Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru dostavio je veoma obimnu informaciju aktom od 02.12.2013. godine, čiji suštinski dio citiramo u nastavku:

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:

Postupak integracije, u skladu s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH započeo je usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju u HNK. Kolegij Rektorata izradio je model integracije, te se realizira element po element. Usvojeni su određeni dokumenti integrisanog Univerziteta, prvenstveno Statut Univerziteta, zatim pravilnici i poslovници o radu organa Univerziteta, pravilnici koji se odnose na reguliranje određenih procesa unutar Univerziteta, Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta u integrisanom Univerzitetu, procedure za osiguranje kvaliteta i drugi interni akti kojima je stvoren okvir za suštinsku integraciju Univerziteta. Već ranije određene su službe, poput npr. informatičke, međunarodna saradnja, kvalitet, finansije, itd., bile integrisane, a time je opredjeljenje za integraciju jasno i prožeto kroz aktivnosti Univerziteta i fakulteta.

U pripremi je donošenje Pravilnika o mjerilima za korištenje prihoda Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru i Pravilnika o plaćama, naknadama i drugim primanjima zaposlenika na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru.

Organizacijska i upravljačka struktura Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru definirana je Zakonom o visokom obrazovanju u HNK, Statutom Univerziteta, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i zadataka u sekretarijatu Univerziteta „Džemal Bijedić“ i drugim internim aktima fakulteta. Navedeni dokumenti se nalaze na web stranici Univerziteta.

Konstituisan je Upravni odbor Univerziteta kao organ upravljanja i Senat Univerziteta kao najviše akademsko tijelo.

Rukovodne strukture Univerziteta ulažu sve napore da se ispoštuje rok predviđen Zakonom o visokom obrazovanju HNK, a odnosi se na dovršetak integrativnih procesa na Univerzitetu.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru nastava se, u skladu sa zakonskim propisima i Bolonjskim procesom, izvodi na I i II ciklusu studija.

Interni akti koji reguliraju ovu oblast su:

- ✓ Pravila o studiranju na I ciklusu studija na Univerzitetu „Džemal Bijedić u Mostaru i

- ✓ Pravila o studiranju na II ciklusu studija na Univerzitetu „Džemal Bijedić u Mostaru, usvojeni na Senatu Univerziteta 13.6.2011. godine.

Trenutno se ne izvodi doktorski studij organizovan prema Bolonjskim principima. „Pravila studiranja na III ciklusu i sticanja zvanja doktora nauka na Univerzitetu Džemal Bijedić u Mostaru“ su usvojena na Senatu Univerziteta dana 11.09.2012. godine. Na Senatu Univerziteta usvojen je i dokument „ Smjernice i preporuke za izradu pravila studiranja i studijskih programa III ciklusa studiranja na fakultetima“ dana 27.03.2013. godine. Ranije su usvojene i određene procedure i to: „Procedura za izmjenu i dopunu studijskog programa na Univerzitetu Džemal Bijedić u Mostaru“ (Senat Univerziteta, 31.01.2013. godine), i „Procedura za izradu i usvajanje novog studijskog programa na Univerzitetu Džemal Bijedić u Mostaru“ (Senat Univerziteta, 27.12.2012. godine).

Univerzitet je partner u trogodišnjem Tempus projektu EQUADE, koji se odnosi na kreiranje i ugradnju standarda kvaliteta u doktorskim studijima, u skladu s evropskim dostignućima, standardima i praksom.

3. *Stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:*

Univerzitet naglašava da je svjestan činjenice da mobilnost studenata i nastavnika još uvijek nije dovoljno razvijena. Mobilnost na Univerzitetu koordinira Kancelarija za međunarodnu saradnju. Međutim, interes svih, kako studenata tako i akademskog i administrativnog osoblja je mali. Gotovo se u pravilu radi o mobilnosti u jednom pravcu i malom broju slučajeva. Iako je relativno mali broj slučajeva mobilnosti koji su postojali na Univerzitetu, oni su realizirani na zadovoljstvo svih.

Već se 2009. godine aktivno počelo raditi na formiranju baze podataka studenata i profesora, dok se od 2011. godine radi na kreiranju i unapređenju baze podataka stipendija dostupnih studentima i nastavnicima Univerziteta. Krajnji cilj ovih aktivnosti jeste povećanje vidljivosti Kancelarije među studentima.

4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

Akademsko priznavanje provodi fakultet na kojem se stiču iste ili odgovarajuće visokoškolske kvalifikacije u odnosu na inostranu visokoškolsku kvalifikaciju čije se priznavanje traži. Stručno priznavanje provodi Univerzitet. Ukoliko se u postupku razmatranja zahtjeva utvrdi da se radi o multidisciplinarnom / interdisciplinarnom programu za koji ne postoji odgovarajući fakultet / akademija, postupak akademskog priznavanja provodi Univerzitet.

Dodatak diplomi je usklađen s pozitivnim propisima i definiran je u skladu s internim dokumentom „Pravilnik o sadržaju javnih isprava koje izdaje Univerzitet“, koji je usvojen od strane Savjeta Univerzitet dana 25.01.2011. godine.

5. Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:

Svi fakulteti na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru svoje planove i programe prilagodili su bolonjskom načinu studiranja. Uspostavljen je dvociklični sistem studiranja po sistemu BA+MA. Pojedini fakulteti sa reorganizacijom nastave krenuli su prije, odnosno kasnije u odnosu na druge, i to po različitim modelima 3 + 2, odnosno 4 + 1. Na pojedinim fakultetima uvedeni su novi (atraktivniji) smjerovi, u skladu sa zahtjevima okoline, zainteresiranošću studenata i vlastitim kapacitetima.

Predmeti su jednosemestralni, podijeljeni na obavezne i izborne. Praćenje i ocjenjivanje studenata traje kontinuirano tokom čitavog semestra. Radi se u malim grupama, nastava je dinamična i interaktivna. Studenti periodično i sistematski vrše evaluaciju kvaliteta izvođenja nastave.

Od akademske 2005/2006. na svim fakultetima na Univerzitetu uveden je *European Credit Transfer System* (ECTS). Jednom ECTS-u odgovara oko 25 sati rada studenta. Student ima radnu sedmicu od 40 sati. Po semestru, student ima opterećenje oko 30 ECTS i godišnje tačno 60 ECTS.

Ishodi učenja za svaki studijski program na I i II ciklusu studija definirani su elaboratima o opravdanosti izvođenja studijskih programa na svim fakultetima članicama. Oni su utvrđeni, jasni i prikladni za svaki studijski program. Ishodi učenja mjerljivi su i oblikuju nastavu, poznati na nivou predmeta i studijskog programa. Ishodi učenja su definirani i u Pravilima o studiranju na I i II ciklusu studija na Univerzitetu. Ta Pravila, te jedinstveni silabus i za sve predmete koji postoje na svim studijskim programima na Univerzitetu detaljno uređuju nastavni proces, metode edukacije, kao i ostala pitanja iz oblasti nastavnog procesa.

Fakultet informacijskih tehnologija (FIT) na Univerzitetu „ Džemal Bijedić“ u Mostaru razvio je *Distance Learning* (DL) sistem, gdje su prednosti ovog sistema identificirane i pažljivo analizirane. Koristeći se iskustvima FIT-a, Univerzitet „Džemal Bijedić“ počeo je intenzivno raditi na razvoju DL- sistema, prvo kroz projekt u saradnji s Međunarodnim forumom Bosna, a kasnije samostalno. Mašinski fakultet ove akademske godine upisao je 15 studenata koji studiraju na ovaj način, dok po istom (DL) sistemu na FIT-u studiraju 753 studenta.

Univerzitet konstantno radi da se univerzitetsko obrazovanje počinje bazirati na jedinstvu nastavnog i naučnoistraživačkog procesa, a nastavnici i saradnici trebali bi biti i naučnoistraživački radnici. Međutim, nastavna djelatnost na Univerzitetu trenutno je apsolutno primarna, dok je naučnoistraživački rad gotovo marginaliziran, sveden na pojedinačne, uglavnom individualne projekte. Iako nedovoljan, ovakav naučnoistraživački rad ipak daje neke rezultate, što se može dokumentirati određenim brojem objavljenih knjiga, stručnih i naučnih radova u časopisima, kao i prezentacijama radova na domaćim i stranim naučnim skupovima, zatim sudjelovanje u radu na određenom broju naučnoistraživačkih projekata od kojih nekoliko ima i formu međunarodnoga karaktera.

Na Univerzitetu postoji Fond za nauku i naučnoistraživački rad s definisanim kriterijima za ostvarivanje prava iz Fonda, a odnosi se na izdavanje publikacija (knjiga, udžbenik, praktikum) i izradu i odbranu magistarskih radova i doktorskih disertacija.

Svi programi definirani su jedinstvenom strukturom kurikuluma koja se sastoji od obaveznih i izbornih predmeta, praktične nastave i stručne prakse. Svi predmeti definirani su preko ishoda učenja i imaju jasno formulisane ciljeve, metode nastave i načine ispitivanja. Profili koji se obrazuju svim navedenim studijskim programima predstavljaju kadrove koji su relevantni za tržište rada, ali i za dalje obrazovanje na postdiplomskim akademskim studijama. Prijedlog poboljšanja ili inoviranja studijskog programa prolazi kroz definiranu proceduru od izrade nacrt, konsultacija sa zainteresiranim stranama do usvajanja.

Preduzimanje mjera i aktivnosti za unapređenje studijskog programa predstavlja zadatak cjelokupnog nastavnog osoblja, budući da bez aktivnog učešća svih nastavnika i saradnika nije moguće osmisliti kvalitetne promjene studijskog programa niti ih djelotvorno sprovesti u praksi. Svi problemi vezani za realizaciju nastavnog plana i programa razmatraju se na katedrama / odsjecima prije njihove analize na sjednicama nastavno-naučnih vijeća.

Sadržaj nastavnog plana i programa podložan je promjenama, u smislu njegova osavremenjivanja i prilagođavanja aktuelnim naučnim shvatanjima i zahtjevima iz prakse. Na najčešće tematskim sjednicama nastavno-naučnih vijeća fakulteta raspravlja se o nastavnim planovima i programima i predlaže njihova inovacija u cilju unapređenja kvaliteta studija.

6. Ocjenjivanje rada studenata:

Ocjenjivanje studenata se vrši konstantno, tj. tokom čitave akademske godine i u skladu s članom 112. Zakona o visokom obrazovanju u HNK. Silabusom predmeta definiran je i način provjere znanja studenata i ostale aktivnosti koje utiču na ocjenjivanje studenata. Studenti su upoznati sa silabusima svih predmeta koje izučavaju u okviru studijskog programa. Žalbene procedure su također poznate javne i transparentne, kao i cjelokupan sistem ocjenjivanja studenata.

Članovi 13. i 14. Pravila studiranja na prvom ciklusu studija na Univerzitetu pobliže definiraju provjeru znanja: "Znanje studenta provjerava se i ocjenjuje tokom studijske godine putem kolokvija, seminarskih radova i dr., a konačna ocjena utvrđuje se na završnom ispitu. Provjera znanja može obuhvatiti samo gradivo koje je definirano silabusom predmeta. Ispiti mogu biti teorijski i praktični, a polažu se usmeno, pismeno, pismeno-usmeno ili izvedbom i odbranom zadatog rada. Ispiti se mogu održavati i korištenjem računara i drugih tehničkih pomagala. Ispiti i svi oblici provjere znanja su javni."

Ispitivanje i ocjenjivanje studenata drugog ciklusa definirano je Pravilima studiranja na drugom ciklusu studija na Univerzitetu "Džemal Bijedic" u Mostaru u

članovima 34, 35. i 36. Provjera znanja može obuhvatiti samo gradivo koje je definirano silabusom predmeta. Student koji nije izvršio obaveze predviđene studijskim programom ne može pristupiti polaganju ispita. Ispiti se polažu pismeno, usmeno, kombinacijom pismene i usmene provjere, odnosno praktično ukoliko je to predviđeno silabusom predmeta. Ispit se može održati korištenjem kompjutera ili drugih tehničkih pomagala. Rezultati ispita objavljuju se u roku od pet radnih dana od dana održavanja ispita, osim u posebno opravdanim slučajevima.

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

Na Univerzitetu se razvija sveobuhvatan sistem kvaliteta. Identificirani su koraci za njegov razvoj. Prvi korak podrazumijeva definiranje uloga i odgovornosti u sistemu kvaliteta na različitim nivoima: od državnog, univerzitetskog preko fakultetskog, do individualnog nivoa. Trenutno, najznačajniju prepreku za realizaciju ovog koraka predstavlja neodgovarajući zakonski okvir kojim bi ovaj segment, ali i ostala pitanja od značaja za provedbu reforme, trebala biti regulirana. U tom smislu, imajući u vidu evidentno zaostajanje Univerziteta u provođenju reformskih zadataka za modernim evropskim univerzitetima, ali i institucijama iz bližeg okruženja, najvećim dijelom uzrokovanog nepostojanjem odgovarajuće legislative kojom će biti regulirana pitanja, treba imati u vidu sljedeće obaveze:

- reforma visokog obrazovanja prema zahtjevima Bolonjske deklaracije;
- autonomija i nove organizacije (integracije) Univerziteta;
- adekvatno finansiranje Univerziteta, nužnog za provedbu reforme;
- sistem osiguranja kvaliteta itd.

Formuliranom politikom Univerzitet opisuje način kako namjerava osigurati realizaciju svoje *misije i ciljeva* koji su prethodno definirani. Odbor za kvalitet na Univerzitetu će osmisliti, formulirati i provoditi politiku kvaliteta Univerziteta, te je implementirati pomoću Kancelarije za osiguranje kvaliteta.

U cilju razvoja i implementacije internog sistema upravljanja kvalitetom, kakav je predviđen ciljevima Bolonjske deklaracije, na Univerzitetu u dokumentu *Osnovi strategije razvoja* predviđeno je postojanje prorektora za nastavu i kvalitet.

Univerzitet ima viziju razvoja sistema kvaliteta. Postoji deklaracija o kvalitetu, koja glasi:

„Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru, kao nastavno-naučna, naučnoistraživačko, umjetničko- istraživačka i stručna institucija služi građanima Hercegovačko-neretvanskog kantona, Bosni i Hercegovini i svijetu. Kroz nastavu i nastavne programe, naučnoistraživačke, umjetničko-istraživačke i stručne aktivnosti i kontinuirano traganje za znanjem svi zaposlenici rade i stalno će raditi na održavanju i unapređenju kvaliteta nastavnog, naučnoistraživačkog i umjetničkoistraživačkog procesa, kao i na primjeni naučnih rezultata u praksi, u cilju zadovoljenja potreba i očekivanja svih zainteresovanih subjekata.“

Koristeći se rezultatima samoevaluacionih izvještaja Univerziteta "Džemal Bijedić", u skladu s vizijom razvoja Univerziteta i razvojnim pravcima određenim u dokumentu *Osnovi strategije razvoja Univerziteta "Džemal Bijedić"*, bh. standardima i smjernicama u oblasti osiguranja kvaliteta, u zavisnosti od dinamike usvajanja zakonske regulative iz oblasti visokog obrazovanja i drugih eksternih faktora, internih promjena na Univerzitetu, finansijskih sredstava i sl. – definirani su strateški ciljeve za razvoj Kancelarije za osiguranje kvaliteta na Univerzitetu. Navedeni ciljevi, bilo da se radi o kratkoročnim ili dugoročnijim, podložni su promjenama u skladu sa zahtjevima "stakeholder-a", reformskim procesima i sl. Reforme Univerziteta i promjene internog i eksternog karaktera na Univerzitetu i oko njega uslovljavat će i mijenjati (redefinirati) određene ciljeve u razvoju sistema kvaliteta. Međutim, projektni pristup korišten prilikom izrade ove strategije omogućava Kancelariji za osiguranje kvaliteta i Univerzitetu implementaciju strateških ciljeva kroz projekte različitog karaktera (interne, interuniverzitetske, međunarodne i dr.).

Kao jedan od strateških ciljeva u razvoju kvaliteta Univerzitet će izraditi dokumente sistema kvaliteta i predložiti na usvajanje nadležnom organu.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočava u postupku akreditacije:*

Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru je, u za to predviđenom roku, podnio zahtjev za akreditaciju institucije 05.08.2011. nadležnom ministarstvu. Prije toga je provedena samoevaluacija institucije, kreirani određeni dokumenti, napravljeni određeni planovi, realno analizirani Kriteriji za akreditaciju u BiH s planom unapređenja, itd. Izvještaj o samoevaluaciji usvojen je na Senatu i donesena je Odluka o akreditaciji Univerziteta. Prošlo je od tada dvije godine, a proces kao da nije ni započeo. Očito je da je proces izuzetno spor. Svi postavljeni rokovi su probijeni. Usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju u HNK, visokoškolske ustanove u HNK su dobile tzv. privremenu akreditaciju, koja "traje dvije godine od dana usvajanja Zakona". U roku od ove dvije godine se treba provesti akreditaciju institucija visokog obrazovanja u HNK. Ovaj proces ponovo jako dugo traje i na nivou HNK. Rok od dvije godine polako ističe (za par mjeseci), a još nikakvog govora o akreditaciji nema.

Univerzitet, naravno, ne čeka nadležna ministarstva i agencije nego konstantno radi na unapređenju kvaliteta, odnosno Kriterija za akreditaciju na Univerzitetu, da bi lakše, u situaciji u kojoj se nalazi, prošao cjelokupan proces kada on započne.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke odabralo je projekat Samoevaluacije Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru za finansiranje u narednom periodu, tako da će Univerzitet spremno dočekati početak procesa akreditacije ukoliko on počne i za par mjeseci.

Univerzitet naglašava da su najveći identificirani problemi u postupku akreditacije:

- ✓ Sporost procesa,
- ✓ Nedovoljno funkcionalan koncept akreditacije,
- ✓ Nejasna je uloga aktera u procesu,

- ✓ Akteri u procesu su na različitom nivou spremnosti za akreditaciju,
- ✓ Nejasna uloga Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH,
- ✓ Problem sekretara komisije za akreditaciju,
- ✓ Problem cijene i zatvaranja finansijske konstrukcije procesa,
- ✓ Neadekvatna regulativa,
- ✓ Ugrožena je nezavisnost procesa, itd.

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru odgovara na ovakve zahtjeve organiziranjem različitih kurseva, specijalističkih obuka i drugih vidova profesionalnog usavršavanja. Jedan od primjera jeste svakako Mašinski fakultet, koji organizira kurseve iz oblasti zavarivanja za predstavnike industrije, itd. Iako određeni elementi postoje i na različitim fakultetima neravnomjerno je (ne)razvijen, sistematski na nivou Univerziteta ne postoji centar / kancelarija za cjeloživotno učenje (LLL).

Fakultet za poslovni menadžment učinio je više od ostalih fakulteta po ovom pitanju tako što je integrirao Centar za cjeloživotno učenje u organizacionu strukturu fakulteta. Na sjednicama nadležnih organa izabran je rukovodilac Centra, pravilnik o njegovu radu je u pripremi, kao i plan rada. Važno je istaći da je Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru bio partner u Tempus projektu projekt "Centri za modernizaciju kurikuluma i cjeloživotnog učenja (CCMLL - *Center for Curricula Modernization and Lifelong Learning*: <http://ccmltempus.org/>)".

Planirano je da se na Univerzitetu otvori Centar za modernizaciju kurikuluma i cjeloživotno učenje kao savjetodavno tijelo koje bi omogućilo da se novi studijski programi na Univerzitetu zasnivaju na kompetencijama u skladu sa bolonjskim principima. Ovaj projekt za cilj ima i podršku Univerzitetu u njegovu razvoju i integraciji, te jačanju veza između tržišta rada (privrede u cjelini) i visokog obrazovanja.

Na Univerzitetu volonterski djeluje i Centar za razvoj karijere koji pruža podršku studentima u trenutku njihova prelaska iz sistema visokog obrazovanja na tržište rada i ranije. Djeluje na volonterskoj osnovi, a zaposleni studentima daju stručne savjete i organiziraju radionice, kurseve i sl. kako bi im pomogli u donošenju odluka o njihovoj budućnosti. Gledano dugoročno, postojanje Centra za razvoj karijere moglo bi doprinijeti rješavanju problematičnih pitanja poput niskog postotka visokoobrazovanog stanovništva i sposobnosti zapošljavanja studenata, kao i saradnje Univerziteta i njegove šire okoline. Njegova izuzetno važna uloga jeste uspostavljanje kontakata s poslodavcima, a u cilju prikupljanja ponuda za zapošljavanje i informacija o zahtjevima poslodavaca na uvijek promjenjivom tržištu rada, kako bi se promovirao Univerzitet kao izvor visokokvalificirane radne snage te stvorile veze između obrazovnog i poslovnog svijeta.

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

U skladu sa zakonskim propisima i internim aktima Univerziteta studenti su uključeni u sve sfere rada Univerziteta i fakulteta. Ravnopravni su članovi nastavno-naučnih vijeća fakulteta, Senata Univerziteta, kao i svake Komisije ili drugog radnog

tijela koje se formira na Univerzitetu odnosno fakultetima. Predstavnik studenata je npr. ravnopravan član u Odboru za kvalitet na Univerzitetu. Na kraju semestra, u skladu s internim dokumentima Univerziteta, studenti evaluiraju svoje nastavnike.

Studenti su ravnopravni članovi i nastavno-naučnih vijeća fakulteta. Univerzitet zapošljava određen broj studenata *part-time* u npr. kancelariji za međunarodnu saradnju, Biblioteci, IT centru, Centru za razvoj karijere, i sl.

Studenti su udruženi u asocijacije studenata na fakultetima, odnosno u Uniju studenata kao krovnu organizaciju studenata na Univerzitetu "Džemal Bijedić" u Mostaru. Unija studenata Univerziteta "Džemal Bijedić" Mostar, je dobrovoljna, nevladina, i vanstranačka, organizacija studenata, koja okuplja studente sa svih fakulteta koji egzistiraju na Univerzitetu "Džemal Bijedić" sa vlastitim statutom, organima, finansijama itd. Unija studenata je zastupnik interesa svih studenata Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru. U okviru Unije studenata odnedavno djeluje i studentski Servis za pomoć pri zapošljavanju i *part-time* aranžmanima za studente.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

Univerzitet smatra da je studentski standard u BiH, generalno gledajući, izuzetno loš. Zbog izuzetno teškog finansijskog stanja u kojem se Univerzitet nalazi, malo je toga, sa finansijske strane što Univerzitet može učiniti za razvoj socijalne dimenzije. Međutim, određeni aranžmani koje Univerzitet ima sa studentskim hotelom Mostar omogućavaju relativno povoljan smještaj i ishranu većeg broja studenata koji dolaze van Mostara.

Univerzitet nema finansijski kapacitet da samostalno dodjeljuje stipendije, ali stimuliše izvanredne aktivnosti studenata na način da se tradicionalno dodjeljuju nagrade najboljim studentima.

Vrijedi istaknuti da Univerzitet dužnu pažnju posvećuje studentima s posebnim potrebama i njihovoj maksimalnoj inkluziji u proces visokog obrazovanja na Univerzitetu. U okviru Tempus projekta EQOPP osnovana je i opremljena Kancelarija za pomoć studentima s posebnim potrebama, imenovan je koordinator za pomoć studentima s posebnim potrebama, itd. Pitanje jednakosti šansi predstavlja srž problematike inkluzivnosti u obrazovanju. Što se tiče glavnog postulata Socijalne dimenzije - jednako obrazovanje za sve – Univerzitet smatra da je ispunjava, tj, visoko obrazovanje na Univerzitetu je jednako za sve (strani državljani, manjine, ...), transparentno, pravila (o studiranju, finansijskim izdavanjima, i sl.) su javna i studentima poznata. Međutim, Univerzitet je mišljenja da je neophodniji veći angažman države i svih nivoa vlasti koji imaju nadležnost u ovom segmentu na način da postulate socijalne dimenzije konačno prevedu u konkretne politike.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru finansira se iz tri izvora ili tri vrste prihoda:

- a) prihodi iz budžeta Hercegovačko-neretvanskog kantona;
- b) vlastiti prihodi (uplate studenata: školarine za redovni, vanredni studij i magistarski studij; doktorati; razne sitne usluge studentima; prihodi od prijave za ispite i indeksa; prihodi od diplomskih ispita; prihodi za održavanje: prihodi za biblioteku; prihodi za uniju studenata) i projekti koje rade fakulteti bilo na naučnoj-nastavnoj ili isključivo komercijalnoj osnovi;
- c) grantovi - pomoći od domaćih i ino-donatora.

Prihodi se razdvajaju na prihode iz budžeta i grantove, mada se radi isključivo o grantovima, jer i prihode od kantona Univerzitet dobiva u vidu granta. Grant od HNK - dobiva po odluci Skupštine HNK, uvrštenjem u godišnji budžet po osnovu broja redovno upisanih studenata na svim godinama studija na svim fakultetima članicama Univerziteta. Vanredne studente kanton ne sufinansira, pa Upravni odbor Univerziteta svake školske godine određuje visinu školarine za redovne, vanredne i samofinansirajuće studente. Grant - budžetske prihode na Univerzitetu se alocira - dijeli prema broju i strukturi zaposlenih na pojedinim visokoškolskim ustanovama i to je zasada jedini kriterij za raspodjelu ovih prihoda. Svaki fakultet - članica samostalno je pravno lice koje ima svoje transakcijske račune i blagajnu u kojoj prikuplja svoje prihode. Svi vode svoje posebne poslovne evidencije i sačinjavaju finansijske izvještaje u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima i Standardima finansijskog izvještavanja.

U trenutku pisanja ove Informacije (decembar 2013.), Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru nije isplatio pet plata uposlenicima, kao ni doprinose za osam mjeseci.

3.6. Univerzitet u Bihaću

Univerzitet u Bihaću svojim aktom od 29.11.2013. godine dostavio nam je slijedeće informacije:

1. Dostignuti stepen integracije univerziteta propisan Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH:

Univerzitet u Bihaću upisan je kao jedinstveno pravno lice sa šest fakulteta i Visokom školom te sa jednom pridruženom članicom.

U skladu sa Zakonom o Univerzitetu u Bihaću i Statutom Univerziteta u Bihaću izvršeno je imenovanje rektora i prorektora univerziteta, dekana organizacionih jedinica (fakulteta), te provedena konkursna procedura za izbor članova Upravnog odbora ispred akademske zajednice i Osnivača- Skupštine USK-a, a koji Upravni odbor je konstituisan konačnom odlukom Senata dana 03.11.2011.

Fakulteti/Visoka škola kao organizacione jedinice Univerziteta formirale su svoja nastavno-naučna vijeća, organe fakulteta i stvara se pravni okvir usklađivanja organizacije, rada i općih akata Univerziteta u Bihaću, na način da se osigura kontinuitet

organizacionih jedinica integriranog Univerziteta. Integracija Univerziteta u Bihaću usporena je donošenjem Izmjena i dopuna Zakona o visokom obrazovanju Unsko-sanskog kantona i Izmjena i dopuna Zakona o Univerzitetu u Bihaću, donesenih od strane Skupštine USK-a 15.04.2013. godine, a koja je rezultirala i razrješenjem članova Upravnog odbora ispred Osnivača-Skupštine USK-a.

Naime implementacija donesenih zakona rezultirala je nizom pravno nedefiniranih odredaba, dualizmom u postupcima izbora i imenovanja na odgovornim pozicijama, problema izostanka imenovanja Upravnog odbora bez kojeg neka od ključnih pitanja ostaju nerješiva, neriješenim pitanjem statusa osoba zatečenih na poziciji rektora, prorektora, dekana, prodekana itd., a što je dovelo do pravne nesigurnosti i usporavanja započetih procesa, a posebno kod uspostavljanja upravljačke strukture.

2. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja:

Studiranje po Bolonjskom principu na Univerzitetu u Bihaću uvedeno je od akademske 2006/2007. Od te akademske godine organizirana je nastava I ciklusa studija (na 26 studijskih odsjeka) na svim članicama univerziteta (6 fakulteta i 1 visoka škola), a od akademske 2010/2011. izvodi se nastava II ciklusa studiranja na 6 fakulteta.

Što se tiče III ciklusa Univerzitet, odnosno pojedine članice Univerziteta u Bihaću, vode aktivnosti i kontakte sa drugim srodnim univerzitetima kao i fakultetima iz zemlje i inostranstva oko pripreme za organizovanje zajedničkog doktorskog studija. Univerzitet je u postupku donošenja Pravila studiranja na III ciklusu studija, formirao je Centar za podršku III ciklusa studija, i imenovao Tim profesora za rad u tom Centru. Sva očekivanja i aktivnosti Univerziteta u Bihaću usmjerena su na početak akademske 2014/2015., kao početku nastavnog procesa na III ciklusu studija (doktorski studij).

3. Step en mobilnosti studenata i nastavnog osoblja:

Univerzitet u Bihaću ima uspostavljene procedure i predviđenu mogućnost mobilnosti studenata u minimalnom trajanju od jednog semestra. Mobilnost nastavnika je također predviđena. Usvojeni su potrebni dokumenti za realizaciju programa mobilnosti na Univerzitetu u Bihaću. Ipak, iako je uspostavljen okvir i mogućnost mobilnosti i sa Univerziteta na Univerzitet, još uvijek postoje određene prepreke kod studenata. Identificirano je nekoliko uzroka od kojih su najznačajniji finansijska sredstva - Univerzitet u Bihaću nema fond koji bi finansirao ove aktivnosti, te nedovoljno poznavanje stranog jezika - kao preduslov inostrane mobilnosti u zemlje EU.

Određene mobilnosti nastavnog osoblja se dešavaju, ali ne u obimu kakav bi bio poželjan. U okviru programa Melvana nekoliko studenata sa univerziteta u Republici Turskoj nastavilo je školovanje na Pedagoškom fakultetu, kroz dva semestra u toku akademske 2013/2014., nakon čega se vraćaju matičnom univerzitetu. Također je na

raspisani konkurs apliciralo i prošlo nekoliko nastavnika, koji će u narednom periodu izvoditi nastavu na univerzitetima u Republici Turskoj.

4. *Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi:*

Skupština USK donijela je Zakon o nostrifikaciji i ekvivalenciji inozemnih školskih svjedodžbi („Službeni glasnik USK-a“, broj: 23/11) kao i Pravilnik o nostrifikaciji i ekvivalenciji inozemnih školskih svjedodžbi u kojem je uredila postupak priznavanja inozemnih visokoškolskih kvalifikacija i ciklusa studija („Službeni glasnik USK-a“, broj 15/12). Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta usvojilo je Pravilnik o korištenju akademskih titula i sticanju zvanja na visokoškolskim ustanovama („Službeni glasnik USK-a“, broj 15/10).

Dodatak diplomi izdaje se kao obavezan dokument pri izdavanju diploma studentima dodiplomskog studija koji studiraju po bolonjskom principu.

5. *Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa:*

Na sjednici Senata Univerziteta održanoj 26.05.2011., a prema odluci Senata o zaduženjima članica Univerziteta po ovom pitanju, usvojeni su reformirani i revidirani novi nastavni planovi i programi na većini članica Univerziteta. I nakon ove aktivnosti, a na utvrđene prijedloge NNV-a fakulteta, doneseni su novi ili revidirani postojeći nastavni planovi i programi pojedinih članica Univerziteta (bilo uvođenjem novih studijskih odsjeka npr. Šumarski odsjek, na Biotehničkom fakultetu; Socijalna pedagogija i životna skrb, na Islamskom pedagoškom fakultetu, itd., ili prelaskom sa sistema školovanja 3+2+3, na sistem školovanja 4+1+3- Tehnički fakultet, Biotehnički fakultet itd.).

6. *Ocjenjivanje rada studenata:*

Ocjena rada studenata na Univerzitetu u Bihaću regulisano je prije svega Statutom Univerziteta u Bihaću, ali bliže i preciznije to je definirano kroz dva pravilnika: Pravilnik o polaganju ispita na fakultetima/VŠ-a Univerziteta u Bihaću za studente koji studiraju u skladu s Bolonjskim procesom i Procedura praćenja prolaznosti i uspjeha studenata na Univerzitetu u Bihaću.

7. *Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju:*

Univerzitet promovira kulturu kvaliteta koja je u skladu s pozitivnim primjerom u nekoliko EU zemalja, prvenstveno Austriji, Njemačkoj, Sloveniji i Irskoj. Na univerzitetu je proteklih godina realizirano više TEMPUS projekata koji su za cilj imali razvoj sistema osiguranja kvaliteta i uspostavu organa i razvoj kulture kvaliteta.

Institucionalni razvoj osiguranja kvaliteta na Univerzitetu još uvijek nije dobio eksternu potvrdu, ali su u Budžetu Univerziteta u Bihaću predviđena sredstva za eksternu evaluaciju od strane EU agencije sa liste EQAR-a.

Univerzitet u Bihaću provodi redovne aktivnosti samoevaluacije, studentskih anketa i ostalog što odgovara pozitivnoj evropskoj praksi u oblasti osiguranja kvaliteta, a šire informacije nalaze se u Samoevaluacijskom izvještaju iz 2011. U martu 2013. sačinjen je detaljan izvještaj u povodu osiguranja kvaliteta na Univerzitetu u Bihaću za akademsku 2011/2012. i 2012/2013. Organi osiguranja kvaliteta su u skladu sa zakonskim odredbama, Statutom Univerziteta u Bihaću, Pravilnicima, svojim ingerencijama i obavezama i odgovarajućim odlukama Senata Univerziteta također i akademske 2013/2014. godine pokrenuli sve predviđene radnje i procese za uspostavu, poboljšanje i unapređenje kvaliteta na Univerzitetu.

8. *Proces akreditacije s obrazloženjem dosadašnjih poduzetih koraka i problema s kojima se suočavate u postupku akreditacije:*

Univerzitet u Bihaću je u saradnji sa Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH vršio pripreme za akreditaciju, i kako su postupci za akreditaciju specifični i ovise od kriterija koje određene agencije uspostavljaju, tako je i Univerzitet u Bihaću prilagođavao svoje aktivnosti ovim zahtjevima.

Obavljen je također i pilot projekat akreditacije studijskih programa po modulu akreditacije studijskih programa u Belgiji. Nadalje, Univerzitet je potvrdio aktivnost samoevaluacije koje rezultiraju samoevaluacijskim izvještajem. Ovi izvještaji su polazni element za akreditaciju. Kao što je u tački 7. ovog izvještaja navedeno, Univerzitet u Bihaću je još u augustu 2012. godine dostavio Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK Samoevaluacijski izvještaj od 2010/11. i očekivao daljnji postupak u procesu akreditacije, ali Ministarstvo do datuma pisanja ove informacije nije dostavilo nikakve daljnje zahtjeve u povodu akreditacije, niti je Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH dostavilo Zahtjev za akreditaciju Univerziteta.

Univerzitet u Bihaću je provodio i provodi samostalne aktivnosti s ciljem stvaranja pretpostavki za uspješnu akreditaciju. Jedna od takvih aktivnosti je izrada strateškog dokumenta razvoja Univerziteta koji je uslov za akreditaciju, a u nadležnosti je Skupštine USK-a. Do sada nije iskazano razumijevanje Skupštine za izradu ovog dokumenta tako da je Univerzitet izradio dokument koji bi sadržajno trebao odgovarati spomenutom, ali se drugačije identificira uslijed (ne)nadležnosti.

9. *Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL):*

Dokaz da Univerzitet u Bihaću implementira mjere za promociju i priznavanje cjeloživotnog učenja, jeste činjenica da je Senat Univerziteta na XXXI sjednici održanoj 12.04.2012. donio odluku o osnivanju Centra za modernizaciju Nastavnih planova i programa i cjeloživotnog učenja na Univerzitetu u Bihaću, a čime Univerzitet udovoljava potrebama cjeloživotnog učenja vlastitog osoblja.

Centar ima zadatak da obavlja poslove u saradnji s Uredom za naučno-istraživački rad na Univerzitetu u Bihaću kao jedinstveni univerzitetski centar za praćenje i modernizaciju nastavnih planova i programa i sistema cjeloživotnog učenja. Za modernizaciju NPP-a na Univerzitetu u Bihaću trebaju se uspostaviti odgovarajući

timovi fakulteta/VŠ Univerziteta u Bihaću, a što do današnjeg dana nije u cijelosti ostvareno. Centar svoje aktivnosti treba obavljati u skladu s donesenim Pravilnikom i Programom rada Centra, te načelima i sistemima predviđanja unutar Tempus projekta *Centers of Curricula Modernisation and Lifelong Learning*. Centrom rukovodi Prorektor za naučno-istraživački rad i međuuniverzitetsku saradnju. Unutrašnja organizacija Centra i ostala pitanja uređuju se općim aktima Univerziteta u Bihaću. Voditelja centra za modernizaciju Nastavnih planova i programa i cjeloživotnog učenja treba imenovati Senat na prijedlog rektora, a što nažalost nije učinjeno. Koordinatore na fakultetima/VŠ, te timove za modernizaciju Nastavnih planova i programa i cjeloživotno učenje na fakultetima/VŠ treba imenovati Odlukom NNV-a fakulteta/VŠ na prijedlog dekana, a uz saglasnost Senata, što također nije učinjeno.

10. *Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova:*

Na Univerzitetu u Bihaću, kako je to propisano Zakonom i Senatom Univerziteta u Bihaću, studenti su prisutni i učestvuju uglavnom u svim sferama rada. Putem svojih predstavnika studenti sudjeluju u radu Naučno-nastavnih vijeća na svim članicama (po jedan predstavnik studenata I i II ciklusa), u radu Senata Univerziteta (također po jedan predstavnik studenata I i II ciklusa studija). Uključeni su u timovima za osiguranje kvaliteta na svim članicama Univerziteta, ali i u radu Odbora za osiguranje kvaliteta Univerziteta u Bihaću (dva predstavnika). Po dva predstavnika studenata članova su disciplinska komisija na svim fakultetima/VŠ Univerziteta. Od akademske 2001/2012. uključeni su kao nosioci kompletnog procesa anketiranja studenata na Univerzitetu u Bihaću vezanog za ocjenjivanje rada nastavnika i saradnika.

11. *Socijalna dimenzija visokog obrazovanja:*

Na Univerzitetu u Bihaću studira oko 5.000 studenata, ali nema studentski dom niti organizovanu studentsku mrežu. Jedino Islamski pedagoški fakultet svojim studentima osigurava smještaj i ishranu. Veći broj studenata, preko 1.000 prvog ciklusa, stipendiran je s kantonalnog i općinskog nivoa u mjesečnim iznosima od po 100,00 KM.

12. *Problemi finansiranja visokoškolskih ustanova:*

Osnovnim općim aktom JU Univerziteta u Bihaću, Univerzitet u skladu sa zakonom osigurava sredstva potrebna za obavljanje svoje djelatnosti u Budžetu osnivača, sredstava, fondova, donacija i poklona, vlastitih prihoda u skladu sa zakonom i drugim propisima te drugim izvorima u skladu sa Zakonom.

Osnovu za budžetska finansiranja predstavlja ukupan broj studenata upisanih na Univerzitet u Bihaću, potreba broj nastavnog i nenastavnog osoblja prema Standardima visokog obrazovanja, normativima USK-a, kapitalnim ulaganjima i troškovima u skladu s vizijom razvoja Univerziteta, od strane Univerziteta predložene, a od Vlade USK-a prihvaćene budžetske pozicije.

Vlada USK-a u skladu s kriterijima iz člana 96. Zakona o visokom obrazovanju, određuje broj studenata, koji će se finansirati iz budžeta za određeni studijski program i

za svaki obrazovni ciklus pojedinačno i u skladu sa tim brojem utvrđuje sredstva, koja će se za svaku akademsku godinu biti dodijeljena Univerzitetu.

U izradi budžetskog zahtjeva se uključuje menadžment Univerziteta, kako bi se utvrdili i usaglasili kriteriji prilikom izrade budžeta.

Finansijski plan Univerziteta definiše namjenu sredstava neophodnih za realizaciju aktivnosti Univerziteta i njegovih organizacionih jedinica, odnosno definiše visinu sredstava za plate i naknade zaposlenih i angažovanih nastavnika, saradnika i nenastavnog osoblja, režijske i nematerijalne troškove, kao i kapitalna ulaganja po vrstama utroška i po organizacionim jedinicama univerziteta. Korištenje budžetskih sredstava vrši se u skladu sa kvartalnim finansijskim planovima potrošnje Ministarstva finansija. Korištenje vlastitih sredstava vrši se u skladu sa raspoloživim sredstvima na osnovu mjesečnih finansijskih planova potrošnje Univerziteta.

Univerzitet u Bihaću finansira se iz budžeta USK-a u iznosu od 66%, a iz vlastitih prihoda u iznosu od 34%, što se odnosi isključivo na I ciklus studiranja, jer je II ciklus u potpunosti na samofinansirajućem principu i na teret samih studenata II ciklusa.

Napominje se da Univerzitet u Bihaću nailazi na svakodnevni problem izmirenja obaveza, s obzirom da je u sistemu trezorskog poslovanja, koje nije zaživjelo ni nakon devet godina, onako kako je predviđeno Zakonom o trezoru.

4. PREGLED AKTIVNOSTI FMON-a NA PROGRAMU PODRŠKE IMPLEMENTACIJI BOLONJSKOG PROCESA U 2012. I 2013.GODINI

U Programima Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za 2012. i 2013. godinu, za podršku implementaciji Bolonjskog procesa predviđeno je i ispunjeno, kako slijedi:

1. Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine - „Sinergija i partnerstvo“

Dokument Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine rezultat je inicijative Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke da, u skladu sa Bolonjskom deklaracijom, zaključcima ministarskih konferencija koje su pratile dalji razvoj bolonjskog koncepta, Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju i Zakonima o visokom obrazovanja u kantonima Federacije BiH, podzakonskim aktima, zaključcima usvojenim na međunarodnim okruglim stolovima organizovanim tokom 2010. i 2011. godine, i konačno, rezultatima provedenih javnih rasprava o nacrtu dokumenta, izradi zajedničke strateške pravce za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, odnosno u Bosni i Hercegovini.

Obaveze koje je Bosna i Hercegovina preuzela pristupajući Bolonjskom procesu 2003. godine podrazumijevaju izazove i potrebu za koordinacijom aktivnosti u cilju razvoja visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U 2012. godini, Federalno

ministarstvo obrazovanja i nauke donijelo je Odluku o formiranju radne grupe za izradu strateških pravaca razvoja visokog obrazovanja u čiji sastav su ušli predstavnici javnih i privatnih univerziteta u Federaciji BiH, Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvalitete BiH, Centra za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja BiH i Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke. U izradi dokumenta učestvovala su i dva spoljna eksperta.

Nakon što je Radna grupa usaglasila dokument, održane su javne rasprave na četiri javna i dva privatna univerziteta u Federaciji BiH na kojima je učestvovalo preko 300 predstavnika akademske zajednice, studentskih unija, nevladinih organizacija i kantonalnih ministarstava obrazovanja. Svi kvalitetni prijedlozi i primjedbe sa javnih rasprava su uključeni u konačnu verziju dokumenta.

Posebna pažnja posvećena je različitim oblicima partnerstva i saradnje između visokoškolskih institucija i relevantnih ministarstava, a u osnovi koordinirane i promovirane od strane Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke. Programi i aktivnosti su međusobno komplementarni u cilju postizanja sinergijskog efekta tako da je moto ovog dokumenta „Sinergija i partnerstvo“.

Budući da je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke ograničeno u svojim nadležnostima, a naročito kad je u pitanju legislativna uloga, znatno su umanjene i mogućnosti djelovanja. Ministarstvo je opredjeljena, budući da ima dominantno koordinativnu funkciju, da treba stvarati modele potrebnih zakona i podzakonskih akata, te ih nuditi kantonalnom i državnom nivou čije su ustavne nadležnosti jasnije i koordinirati rad na njihovoj obradi u legislativu nadležnih ministarstava.

Prilikom rada na dokumentu Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine korišteni su dokumenti Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, postojeće strategije ili smjernice za razvoj visokog obrazovanja iz BiH, zemalja u okruženju i zemalja Evropske unije.

U ovom dokumentu, a u skladu sa stvarnim potrebama, predlaže se formiranje Vijeća za razvoj visokog obrazovanja u Federaciji BiH. Formiranje ovakvog tijela koje ne mora biti na nivou ministara obrazovanja se nameće kao bitan preduvjet za provedbu reforme visokog obrazovanja. Ovo tijelo bi se bavilo kako internim tako i različitim problemima kantona i visokoškolskih ustanova čiji su osnivači kantoni uz koordinaciju Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke na provedbi reforme visokog obrazovanja. U skladu sa Ustavom Federacije BiH, donesenim strateškim ciljevima, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će ubuduće razvijati svoje kapacitete u cilju što bolje koordinacije sinhroniziranih aktivnosti na svim nivoima Federacije Bosne i Hercegovine kako bi se sistematski prišlo problemu razvoja visokog obrazovanja i nauke. U narednom periodu Ministarstvo će imati jaku savjetodavnu ulogu, što predviđa praćenje i redovni monitoring razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH.

Tokom realizacije predviđenih programa i aktivnosti, Ministarstvo će redovno vršiti interne analize uspješnosti i, ukoliko postoji potreba, korigovati planove i prilagođavati ih trenutnim potrebama.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila je Strateške pravce razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. godine na svojoj 72. sjednici održanoj 24.01.2013. godine.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke štampalo je i brošuru Strateških pravaca na b/h/s jezicima i izvršilo distribuciju svim visokoškolskim ustanovama, ministarstvima, studentskim unijama, agencijama u BiH i ostalim zainteresiranim stranama.

2. „Organizacija stručnih savjetovanja, okruglih stolova i konferencija s ciljem definiranja periodičnih potreba za poboljšanje i postizanje napretka u implementaciji Bolonjskog procesa u Federaciji BiH“

- a. Međunarodna konferencija **„Evropski prostor visokog obrazovanja (EHEA) i sinergija s Evropskim prostorom istraživanja (ERA) s fokusom na mobilnost“** održana u Sarajevu 12. i 13. 9. 2012. godine

Organizator dvodnevne konferencije bilo je Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, koja se održala u okviru kopredsjedavanja Bosne i Hercegovine (zajedno s Kiprom) Grupom za praćenje napretka Bolonjskog procesa (BFUG) u periodu od 1. jula do 31. decembra 2012. godine.

Konferencija je iskorištena za dobijanje stručnih i kvalitetnih preporuka kako bi se najbrže i najbezbolnije bh. visokoškolski obrazovni sistem mogao uklopiti u evropski obrazovni prostor.

Uvodna izlaganja o najaktuelnijim pitanjima u predmetnoj oblasti održali su eminentni strani i domaći stručnjaci, uvaženi profesori sa evropskih univerziteta, te predstavnici iz BiH. Konferencija je u drugom dijelu imala pet paralelnih radionica na kojima su se razmatrala pitanja mobilnosti u Evropskoj uniji i preprekama u tom procesu međuuniverzitetskoj mobilnosti, jačanju kvaliteta u nastavi i istraživanju putem mobilnosti te načinima za bolje informisanje istraživačke zajednice u integraciji Evropskog prostora visokog obrazovanja i Evropskog prostora istraživanja, kao i mogućnostima za finansiranje i umrežavanje.

- b. Okrugli sto **"Uloga studenata i studentskoga organiziranja u provedbi Bolonjskog procesa"** održan u Mostaru dana 29.11.2012. godine

Na ovom okruglom stolu učestvovali su studentski predstavnici sa svih visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH, predstavnici studentskih unija i udruženja, nevladinih i međunarodnih organizacija te predstavnici ministarstava obrazovanja, koji su diskutirali o pitanjima sudjelovanja studenata i studentskih organizacija u trasiranju i

realizaciji Bolonjskog procesa te ulozi koju studentske organizacije u Federaciji BiH imaju u provedbi tog procesa. Također, bilo je govora i o načinu formiranja studentskih unija i saradnji s univerzitetima i fakultetima te njihovom utjecaju na procese donošenja odluka, kao i o ulozi izvršne i zakonodavne vlasti u unapređenju uslova za mlade s posebnim osvrtom na studentsku populaciju.

Osiguranje adekvatnog učešća studenata u svim aspektima procesa visokog obrazovanja ključni je preduslov za primjenu Bolonjskih principa i standarda za visoko obrazovanje, pri čemu demokratska akademska zajednica i studentske organizacije imaju važno mjesto u razvoju ovih ciljeva.

U 2012. godini Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke štampalo je i drugi Zbornik radova sa međunarodnih okruglih stolova o implementaciji Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i Hercegovine s temama o osiguranju kvaliteta i kvalifikacijskom okviru i standardima zanimanja kao uvjet za mobilnost radne snage.

2. „Popularizacija i informiranje javnosti o stepenu i značaju implementacije Bolonjskog procesa“

U 2012. godini, na osnovu Javnog poziva, Komisija FMON-a odabrala je ukupno četiri projekata koji su na osnovu kriterija i podkriterija dobili najveći broj bodova, kao i na osnovu raspoloživih budžetskih sredstava za ovu namjenu.

3. „Realizacija programa međunarodne akademske i studentske mobilnosti i razmjene“

U okviru CEEPUS III programa od početka akademske 2010/2011. godine, Ministarstvo je podržalo 29 nastavnika i 92 studenta.

4. „Razvoj novih studijskih programa“

Na osnovu Javnog poziva, Komisija FMON-a je, također, na osnovu jasnih kriterija i podkriterija, odabrala 4 aplicirana projekta za sufinansiranje u 2012. i 2013. godini.

5. „Razvoj studijskih programa II i III ciklusa“

U 2012. i 2013. godini Komisija FMON-a je odabrala ukupno 8 projekata od 33 dostavljene aplikacije za sufinansiranje.

6. „Podrška razvoju nastavnih planova i programa i njihovo usklađivanje s kretanjima na tržištu rada“

Komisija FMON-a je odabrala 3 projekta od ukupno 9 dostavljenih aplikacija u 2012. i 2013. godini.

7. „Podrška za ispunjavanje uvjeta za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Federaciji BiH“

Od ukupno dostavljenih 38 aplikacija za ovaj potprogram, a Komisija je odabrala 8 za podršku u 2012. i 2013. godini.

9. „Podrška uključivanju studenata u naučno-istraživačke procese i praktičnu primjenu stečenih znanja“

Od ukupno 48 dostavljenih aplikacija Komisija FMON-a je odabrala 22 koje su zadovoljili kriterije i podkriterije u 2012. i 2013. godini.

10. Program borbe protiv korupcije na visokoškolskim ustanovama

a. Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine - Transparentnost, zakonitost i poštivanje procedura za bolje visoko obrazovanje

Program je sačinila Radna grupa koju je formiralo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, a u njegovu izradu bili su uključeni i vanjski eksperti. Nakon što je Radna grupa usaglasila dokument, održane su javne rasprave na četiri javna i dva privatna univerziteta u Federaciji BiH, na kojima je učestvovalo više od 300 predstavnika akademske zajednice, studentskih unija, nevladinih organizacija i kantonalnih ministarstava obrazovanja.

Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, na osnovu istraživanja o korupciji, analize pravnog okvira (zakona i podzakonskih akata), te analize prakse visokoškolskih ustanova u Federaciji Bosne i Hercegovine, daje konkretne preporuke za povećanje transparentnosti, smanjenje rizika i povećanje otpornosti sistema visokog obrazovanja na devijantne pojave.

Program utvrđuje 66 konkretnih mjera koje bi, u periodu od tri godine, trebala poduzeti ministarstva obrazovanja (Federalno i kantonalna), sve visokoškolske ustanove, studentske organizacije, državna revizija, kantonalni sudovi, te Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH.

Preporuke i mjere su date i u formi akcionog plana, koji sadrži konkretne nosioce i rokove. Akcionim planom predviđeni su i mehanizmi implementacije Programa. Fokus dokumenta je isključivo na prevenciji korupcije i drugih devijantnih pojava u sistemu visokog obrazovanja, te ministarstvima, visokoškolskim ustanovama, studentskim udruženjima i drugima koji djeluju u sistemu visokog obrazovanja.

Program mjera za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojen je na 71. sjednici Vlade Federacije Bosne i Hercegovine održanoj 16.01.2013. godine.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke šampalo je i brošuru Programa na b/h/s jezicima i izvršilo distribuciju svim visokoškolskim ustanovama, ministarstvima, studentskim unijama i agencijama u BiH.

b. Konferencija „Integritet visokog obrazovanja u BiH“, održana u Mostaru 20.06.2013. godine

U organizaciji Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke i Transparency Internationala BiH (TI BiH) održana je jednodnevna konferencija s ciljem analiziranja trenutnog stanja i aktivnosti na polju unapređenja i prevencije korupcije u visokom obrazovanju. Na Konferenciji su razmotrene sve dosadašnje aktivnostima u ovoj oblasti, posebno u okviru kreiranja i usvajanja planova integriteta visokoškolskih ustanova, a bilo je i govora o primjeni etičkog kodeksa i njegovom unapređenju, kao i učešću studenata u procesu donošenja odluka te njihovom aktiviranju u evaluaciji rada univerziteta i prevenciji korupcije.

Učesnici i govornici na Konferenciji bili su predstavnici ministarstava obrazovanja, rektori javnih univerziteta u BiH, predstavnici institucija iz regije, zatim članovi etičkih komiteta/savjeta univerziteta u BiH, te predstavnici studenata i nevladinog sektora.

c. Web stranica o korupciji u visokom obrazovanju

Na osnovu predloženih mjera Programa za prevenciju korupcije u visokom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, Ministarstvo je posebno podržalo program objavljivanja sadržaja o prevenciji korupcije na web stranici www.posteno.ba.

11. Depolitizacija visokog obrazovanja

U okviru svog Programa rada za 2013. godinu Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burch univerziteta organizovali su konferenciju o temi *Depolitizacija visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine*, s ciljem analiziranja trenutnog stanja i aktivnosti na polju reforme visokog obrazovanja. Konferencija je održana u Mostaru dana 18.12.2013. godine.

Obrazovanje je jedan od najbitnijih elemenata strateškog razvoja svake države. Evidentno je i to da u našoj zemlji postoji potreba depolitizacije i osiguranja da subjekti obrazovne politike budu prvenstveno studenti, profesori i naučnoistraživački radnici.

Osnovni cilj depolitizacije visokog obrazovanja jeste stvaranje uslova koji će osigurati jednak pristup kvalitetnom i modernom obrazovanju u BiH. Predstavnici interesnih grupa, uključujući domaće eksperte vodećih organizacija iz akademske zajednice, ponudili su prostor za diskusiju, te stručnu analizu spomenute teme.

Radovi uvodničara na ovoj konferenciji bit će publikovani u brošuri koju će štampati Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke i dostaviti svim visokoškolskim ustanovama i ostalim zainteresiranim stranama.

5. SAŽETAK I ZAKLJUČCI

U cilju uspješne provedbe Bolonjskog procesa u nastavku dajemo sažetak analiza dostavljenih informacija, kao i prioritete i mjere koje treba poduzeti kako bi se visoko obrazovanje u Federaciji BiH konačno uključilo u Evropski prostor visokog obrazovanja.

5.1. Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH

Zakoni o visokom obrazovanju su usvojeni u svih deset kantona u Federaciji BiH zaključno sa usvajanjem zakona u Hercegovačko-neretvanskom i Srednjobosanskom kantonu, ali nisu okončane aktivnosti usvajanju, izmjenama i usaglašavanju podzakonskih akata.

5.2. Stanje procesa integracije univerziteta

U odnosu na informaciju iz 2011. godine stanje procesa integracije univerziteta ostalo je isto, odnosno na području Federacije BiH integrisana su i dalje tri javna univerziteta i to Univerzitet u Tuzli, Zenici i Bihaću.

Proces integracije na preostala tri javna univerziteta u Sarajevu i Mostaru i dalje kasni, mada je Okvirni zakon o visokom obrazovanju definirao integrirani univerzitet i obavezu osnivaču da osigura uvjete, a institucija da realizira zakonske obaveze u provedbi institucionalne integracije.

Kako nas je obavijestio Univerzitet u Sarajevu, Senat Univerziteta usvojio je novi Statut Univerziteta koji je stupio na snagu 28.6.2013. godine čime je stvoren novi okvir za implementaciju dva aspekta Bolonjskog procesa, a to su upravljanje Univerzitetom i model finansiranja. S druge strane, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je predložilo Vladi Kantona Sarajevo donošenje predloženih rješenja o razrješenju članova upravnih odbora na svim javnim visokoškolskim ustanovama s obzirom da su stvoreni uvjeti za imenovanje jedinstvenog Upravnog odbora integriranog Univerziteta u Sarajevu na način kako je to predviđeno Zakonom o visokom obrazovanju i Statutom Univerziteta u Sarajevu.

Na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru postupak integracije započeo je usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju u HNK u 2012. godini s izradom modela integracije uz postepenu realizaciju njegovih elemenata, usvajanjem novog Statuta Univerziteta, zatim pravilnika i poslovnika o radu organa Univerziteta, pravilnika koji se odnose na reguliranje određenih procesa unutar Univerziteta. Konstituisan je Upravni

odbor Univerziteta kao organ upravljanja i Senat Univerziteta kao najviše akademsko tijelo.

Na Sveučilištu u Mostaru najznačajnije funkcije su integrirane na razini Sveučilišta (međunarodna saradnja, osiguranje kvalitete, nastava i Bolonjski proces). Nakon usvajanja Zakona o visokom obrazovanju u HNK u 2012. godini donesen je Statut Sveučilišta čime su se stekli uvjeti za provođenje postupka integracije. Trenutno su u izradi i razmatranju osnovni dokumenti koji bi definirali međusobne odnose Sveučilišta i organizacionih jedinica. Na tijelima Sveučilišta razmatrala se u više navrata dinamika provođenja aktivnosti na integraciji, a koja se prema odredbama Zakona i Statuta treba izvršiti u prvoj polovini 2014. godine.

5.3. Akreditacija visokoškolskih ustanova

Član 53. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH propisuje da je akreditirana visokoškolska ustanova ovlaštena da dodjeljuje akademske stepene i diplome navedene u njenom uvjerenju o akreditaciji., a u članu 54., citiramo: „Nadležni državni organi, te drugi organi i organizacije u Bosni i Hercegovini će, u svrhu zaposlenja ili javne funkcije, priznavati samo one akademske stepene i diplome koje izdaju akreditirane visokoškolske ustanove.“

U Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH istaknuto je da je veliki jaz u povjerenju između privatnih i javnih visokoškolskih ustanova moguće riješiti intenziviranjem procesa akreditacije i osiguranja kvaliteta, koji trebaju biti zajednički dogovoreni parametar svih visokoškolskih ustanova.

Zadaća Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH je vanjsko osiguranje kvaliteta koje će voditi uspostavi sistema akreditiranja visokoškolskih ustanova i studijskih programa, uspostavi državnog registra akreditiranih visokoškolskih ustanova i članstvu BiH u ključnim Evropskim asocijacijama za kvalitet u visokom obrazovanju (ENQA i EQAR).

Agencija je u cijelosti završila svoj dio posla u legislativnom smislu, donijevši sva potrebna dokumenta da se obavi akreditacija visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini. Osim toga, uspješno je okončala aktivnost utvrđivanja stručnjaka koji će obavljati proces akreditacije.

Postupak akreditacije vode i konačnu odluku o akreditaciji donose nadležne obrazovne vlasti, a to su kantonalna ministarstva obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, te prava ili mjere koje poduzimaju prema akreditiranim ili neakreditiranim ustanovama i programima one uređuju svojim propisima. Uloga Agencije je da u tom postupku u vidu preporuke o

akreditaciji bazirano na mišljenju neovisnih stručnjaka osigura svrsishodnost procesa akreditacije.

Mada su sve javne visokoškolske ustanove (univerziteti) formalno podnijele zahtjeve za akreditaciju nadležnim kantonalnim ministarstvima obrazovanja Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH je do pisanja ove informacije prosljeđen samo zahtjev Univerziteta u Zenici. Razlozi su, između ostalog, kašnjenje usvajanja zakona o visokom obrazovanju u Hercegovačko-neretvanskom i Srednjobosanskom kantonu i podzakonskih akata kao što je i Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova.

Iz informacije je vidljivo da visokoškolske ustanove u Federaciji BiH nisu okončale postupak institucionalne akreditacije¹¹, mada je, naglašavamo, rok za akreditaciju bio 15.08.2011. godine. U nastavku je kratki pregled dostignutog stepena postupka akreditacije koje su dostavile javne visokoškolske ustanove:

1. Univerzitet u Sarajevu

- Senat Univerziteta je 27.11.2013. usvojio Samoevaluacijski izvještaj proizašao iz četvrte interne evaluacije, na osnovu kog se obnavlja zahtjev za institucionalnu akreditaciju.

2. Univerzitet u Tuzli

- Univerzitet je podnio zahtjev za akreditaciju u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju Tuzlanskog kantona, a ista do danas nije izvršena iz razloga što kantonalno Ministarstvo nije usvojilo Pravilnik o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova. Univerzitetu je potrebno vrijeme od 2-3 mjeseca za obnovu Samoevaluacijskog izvještaja, a po stupanju na snagu Pravilnika o akreditaciji može podnijeti novi zahtjev u roku od 3 mjeseca.

3. Sveučilište u Mostaru

- Sveučilište je zahtjev za provođenje postupka akreditacije uredno i na vrijeme podnijelo nadležnom ministarstvu obrazovanja, ali iz neobjašnjivih razloga stoji na čekanju.

4. Univerzitet u Zenici

- Univerzitet je već u julu 2011. godine podnio zahtjev za institucionalnu akreditaciju Agenciji za razvoj i osiguranje kvaliteta BiH putem Ministarstva za obrazovanje, nauku kulturu i sport ZDK, ali nastao je zastoje 2,5 godine zbog

¹¹ U trenutku izrade ove Informacije u Republici Srpskoj akreditirano je ukupno 5 visokoškolskih ustanova (2 javna i 2 privatna univerziteta te 1 visoka škola), a u postupku akreditacije su 4 visokoškolske ustanove.

nejasnoća ko će platiti rad Komisije za vanjski audit i ko će imenovati sekretara komisije.

5. Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru

- Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru je podnio zahtjev za akreditaciju institucije 05.08.2011. nadležnom ministarstvu, a prije toga provedena je samoevaluacija institucije i Izvještaj o samoevaluaciji usvojen je na Senatu i donesena Odluka o akreditaciji Univerziteta. Usvajanjem Zakona o visokom obrazovanju u HNK, visokoškolske ustanove u HNK su dobile tzv. privremenu akreditaciju, koja "traje dvije godine od dana usvajanja Zakona". U 2014. godini treba se provesti akreditaciju institucija visokog obrazovanja u HNK.

6. Univerzitet u Bihaću

- Univerzitet u Bihaću je još u augustu 2012. godine dostavio Samoevaluacijski izvještaj Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK i očekivao daljnji postupak u procesu akreditacije, ali Ministarstvo do datuma pisanja ove informacije nije dostavilo nikakve daljnje zahtjeve u povodu akreditacije, niti je Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta BiH dostavilo Zahtjev za akreditaciju Univerziteta.

U razdoblju od 2010 do 2013. godine Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke podržalo je ukupno 15 projekata visokoškolskih ustanova za pripremu institucionalne akreditacije, kao i studijskih programa u iznosu od 234.035,00 KM.

5.4. Dostignuti stepen uvođenja trocikličnog sistema studiranja

Na svim javnim univerzitetima u Federaciji BiH uspostavljen je I i II ciklus studiranja, a III ciklus odvija se na četiri univerziteta, dok se na dva univerziteta vode aktivnosti na njegovom uvođenju. Pregled dostignutog stepena dajemo u nastavku:

Univerzitet u Sarajevu

Prvi i drugi ciklus studija uvedeni su na 19 od 25 fakulteta i akademija Univerziteta, dok se na 4 od 5 fakulteta iz grupacije medicinskih nauka realiziraju reformirani studiji integriranog prvog i drugog ciklusa studija. Na Univerzitetu prevladava model 3+2 u odnosu na model 4+1 stepenovanog studija, a realizuje se i 60 programa III ciklusa.

Univerzitet u Tuzli

Nastavni proces se realizuje na prvom, drugom, trećem ciklusu studija. Utvrđeni su nastavni planovi i programi studijskih programa drugog ciklusa studija na svim fakultetima, izuzev Medicinskog i Farmaceutskog, gdje su integrirani prvi i drugi ciklus studija. Doktorski studij (III) ciklus uspostavljen je na Prirodno-matematičkom fakultetu, a usvojeni su nastavni planovi i programi trećeg ciklusa studija na Edukacijsko-

rehabilitacijskom, Ekonomskom, Fakultetu elektrotehnike, Farmaceutskom, Filozofskom, Mašinskom, Medicinskom, Pravnom, Prirodno-matematičkom i tehnološkom fakultetu, na kojima je izvršen upis studenata u akademskoj 2012/2013. godini.

Sveučilište u Mostaru

Obrazovni proces odvija se u I i II ciklusu s modelom 3+2 i 4+1, dok je treći ciklus pokrenut i izvodi se na Ekonomskom, Filozofskom, Medicinskom i Fakultetu strojarstva i računarstva, a pokrenut je i na Pravnom fakultetu, Akademiji likovnih umjetnosti i Fakultetu prirodoslovno matematičkih i odgojnih znanosti.

Univerzitet u Zenici

Uspostavljen je trociklični sistem studiranja i to: prvi ciklus od trajanju tri godine (4 studijska programa) i četiri godine (22 programa), drugi ciklus (26 studijskih programa) i treći ciklus (2 studijska programa).

Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru

Nastava se, u skladu sa zakonskim propisima i Bolonjskim procesom, izvodi na I i II ciklusu studija, a još se ne izvodi na III ciklusu uz napomenu da su stvorene pretpostavke te usvojene i određene procedure u popratnim materijalima.

Univerzitet u Bihaću

Nastava se odvija u I ciklusu studija (na 26 studijskih odsjeka) na svim članicama univerziteta (6 fakulteta i 1 visoka škola), nastava II ciklusa studiranja izvodi se na 6 fakulteta. Univerzitet vodi aktivnosti na uvođenju zajedničkog doktorskog studija (III ciklusa studiranja).

5.5. Stepen mobilnost studenata i nastavnog osoblja

Najveći stepen mobilnosti studenata i nastavnog osoblja uočen je na Univerzitetu u Sarajevu (od 2008. do 2013. godine realizovano je 2.774 mobilnosti). Na ostalim univerzitetima mobilnost je prisutna, ali u daleko manjem obimu i odvija se u okviru projekata CEEPUS, JOINEU SEE i Mevlana. Najmanji stepen mobilnosti imaju Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru i Univerzitet u Bihaću.

Istaknuti problemi kao prepreka mobilnosti su mali interes studenata i nastavnog osoblja, finansijska sredstva iz razloga što nema sistemskog pristupa ovom značajnom stubu Bolonjskog procesa, a to je fond za mobilnost.

Visokoškolske ustanove ističu da je mobilnost znatno doprinijela jačanju saradnje sa univerzitetima u zemlji i inozemstvu, kao i jačanju afirmacije univerziteta na Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

5.6. Priznavanja kvalifikacija i Dodatak diplomi

Na osnovu dostavljenih podataka proističe da sve javne visokoškolske ustanove izdaju Dodatak diplomi, a sadržaj i forma istog su usklađeni s pozitivnim propisima.

Priznavanje kvalifikacija također je usklađeno s pozitivnim propisima, odnosno akademsko priznavanje provodi fakultet na kojem se stižu iste ili odgovarajuće visokoškolske kvalifikacije u odnosu na inostranu visokoškolsku kvalifikaciju čije se priznavanje traži, dok stručno priznavanje provodi univerzitet.

5.7. Poduzeti koraci u oblasti reforme nastavnog plana i programa

Prema dostavljenim informacijama, visokoškolske ustanove u Federaciji BiH izvršile su temeljitu reformu nastavnih planova i programa s utvrđenim procedurama za praćenje provođenja svih aktivnih studijskih programa što je podrazumijevalo evaluaciju i izradu novih studijskih programa u cilju smanjenje broja sedmičnih kontakt sati nastave, smanjenja broja nastavnih predmeta kako bi se izvršilo rasterećenje studenata i na taj način omogućila veća efikasnost studiranja. Osim toga, izvršeno je i usklađivanje ranijih nastavnih planova i programa u skladu sa savremenim zahtjevima visokoškolskog obrazovanja, kao i uvođenje novih odsjeka.

Univerzitet Džemal Bijedić otišao je i korak dalje i razvio je *Distance Learning* (DL) sistem na dva fakulteta.

5.8. Ocjenjivanje rada studenata

Sve visokoškolske ustanove uspostavile su sistem visokog obrazovanja u kojima su definirani ciljevi i ishoda učenja za svaki studijski program.

Ocjenjivanje rada studenata utvrđeno je Statutom Univerziteta, kao i u ovisnosti od univerziteta Pravilima o načinu polaganja ispita i ocjenjivanje studenata, Pravilnikom o preddiplomskoj i diplomskoj nastavi, Pravilnikom o dodiplomskom, magistarskom i doktorskom studiju i procedurama i nastavnim planovima i programima, Pravilima studiranja, Pravilnikom o polaganju ispita na fakultetima/VŠ-a i Procedurama praćenja prolaznosti i uspjeha studenata.

5.9. Osiguranje kvaliteta s osvrtom, također, na promoviranje evropskog kvaliteta u visokom obrazovanju

Ova oblast usko je vezana s akreditacijom visokoškolskih ustanova. U ovoj Informaciji posvećeno je dosta prostora ovoj oblasti i javni univerziteti u Federaciji BiH su dosta ozbiljno prišli osiguranju kvaliteta kroz osnivanje Centara za osiguranje kvaliteta i Odbora za osiguranje kvaliteta na organizacionim jedinicama/fakultetima, čemu je doprinijela i realizacija Tempus projekata.

5.10. Razvoj koncepta cjeloživotnog učenja (LLL)

U oblasti cjeloživotnog učenja učinjeni su početni koraci. Na Univerzitetu u Bijaću i Džemal Bijedić u Mostaru postoje Centri za modernizaciju nastavnih planova i programa i cjeloživotno učenje kao rezultat Tempus projekta. Ostali univerziteti definirali su koncept cjeloživotnog učenja u svojim nastavnim planovima i programima ili su ponudili teme, planove i programe kurseva cjeloživotnog učenja. Na Univerzitetu u Zenici nema razvijenog koncepta, a na Univerzitetu u Tuzli fakulteti mogu obavljati stalne ili povremene oblike stručnog usavršavanja za treća lica putem kurseva, seminara i drugih oblika povremenog obrazovanja, koja nisu definisana stepenima obrazovanja, uz izdavanje odgovarajućih uvjerenja.

5.11. Stepen uključenosti studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova

Prema dobivenim informacijama studenti učestvuju u radu svih tijela univerziteta, kao i fakulteta i akademija. Shodno statutima VŠU studenti imaju pravo organizovati svoje studentske asocijacije na nivou univerziteta i nivou organizacionih jedinica /fakulteta i na svakom javnom univerzitetu postoji studentska asocijacija/unija/parlament ili zbor.

Studenti su uključeni u Senate univerziteta, Odbor fonda za nagrađivanje studenata dodiplomskog studija i naučno i stručno usavršavanje zaposlenika, komisiju za prijem studenata u studentske domove, etičke komitete univerziteta, naučno-nastavna vijeća fakulteta, vijeća studijskog odsjeka, odbore za kvalitet.

Osim navedenog, Statutom Univerziteta u Sarajevu utvrđeno je i imenovanje studenata-prorektora za studentska pitanja. Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru zapošljava određen broj studenata *part-time*.

5.12. Socijalna dimenzija visokog obrazovanja

Za socijalno ugrožene studente, te studentima koji pripadaju boračkoj populaciji, propisima kantona utvrđeno je pravo ili oslobađanje studenata / djece šehida i palih boraca/studenata bez roditeljskog staranja (Univerzitet u Sarajevu u Tuzli) ili smanjenje iznosa participacije, odnosno školarine od 50% (Univerzitet u Tuzli). Na Univerzitetu u Sarajevu stipendiraju se socijalno ugroženi studenti putem Fonda „Suada Dilberović“.

Sveučilište u Mostaru naglasilo je da stvara uvjete osobama (studentima i nastavnicima) s posebnim potrebama i brine se za iznalaženje pomoći i pomaganje studentima slabijeg materijalnog stanja, a na Medicinskom fakultetu formiran je Ured za studente s posebnim potrebama.

Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru omogućava relativno povoljan smještaj i ishranu većeg broja studenata koji dolaze van Mostara te da zbog teške finansijske strane ne može nešto više učiniti kada je u pitanju socijalna dimenzija. Univerzitet je opremio Kancelariju za pomoć studentima sa posebnim potrebama uz imenovanje koordinatora za pomoć studentima s posebnim potrebama.

Univerzitet u Bihaću dostavio je informaciju da je veći broj studenata (preko 1.000 prvog ciklusa) stipendiran s kantonalnog i općinskog nivoa u mjesečnim iznosima od po 100,00 KM.

5.13. Problemi s kojima se suočavaju visokoškolske ustanove kada je u pitanju finansiranje visokoškolskih ustanova

Iz gore navedenih informacija uočavamo da se tri integrirana univerziteta (Tuzla, Zenica i Bihać) suočavaju sa problemima neblagovremenog izvršavanja naloga za plaćanje obaveza od strane Trezora. Sveučilište u Mostaru ističe da je finansiranje bolna tačka, a Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru naglašava da prihode iz budžeta dobija u obliku granta po osnovu broja redovno upisanih studenata na svim godinama studija na svim fakultetima članicama Univerziteta.

Na Univerzitetu u Sarajevu sredstvima iz Budžeta Kantona Sarajevo finansira se dio plaća i naknada nastavnika, saradnika i zaposlenih u službama Univerziteta.

U Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja navedeni su problemi finansiranja visokog obrazovanja, a to su kantonalno finansiranje visokog obrazovanja – neefikasna raspodjela sredstava, raspodjela budžeta na bazi ulaznih troškova koji ne uzimaju u razmatranja bilo kakav princip optimalne raspodjele budžeta koji je uglavnom, planiran na osnovu troškova plata i doprinosa zaposlenih koji predstavljaju skoro i 90 % ukupnih troškova i trezorski sistem bez efikasnog upravljanja rashodima i niska unutrašnja efikasnost bez uzimanja u razmatranje efikasnosti visokoškolskih ustanova, vodeći se činjenicom da se 43% budžeta troši na studente koji odustanu od studiranja i nikada ne završe školovanje (oko 50% studenata).

Dakle, kao rezime svega izloženog proizlaze sljedeći zaključci s prijedlogom prioriteta i mjera:

- Visoko obrazovanje u Federaciji BiH je i dalje fragmentirano što utiče na neujednačenu primjenu Bolonjskih principa i kašnjenja u reformi visokog obrazovanja.
- Zakoni o visokom obrazovanju u kantonima nisu u potpunosti usklađeni s Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju, osobito kada je u pitanju izbor upravnih odbora, rektora ili direktora visokoškolskih ustanova i donošenje statuta visokoškolskih ustanova, a njihovim usklađivanjem bi se ojačala autonomija univerziteta propisana Okvirnim zakonom.

- Potrebno je okončati aktivnosti na usvajanju, kao i izmjenama i usaglašavanju, podzakonskih akata kao što je Pravilnik o akreditaciji visokoškolskih ustanova , Pravilnik o akademskim zvanjima i Pravilnik o studiranju za sva tri ciklusa.
- Integracija univerziteta nije okončana kako iz subjektivnih tako i objektivnih razloga, a ona je jedan od ključnih faktora za reformu i intenzifikaciju razvoja visokog obrazovanja.
- Akreditacija visokoškolskih ustanova je u zastoju i potrebno je hitno riješiti prepreke akreditaciji, a uočeni veliki jaz u povjerenju između privatnih i javnih visokoškolskih ustanova moguće je riješiti intenziviranjem procesa akreditacije i osiguranja kvaliteta, koji trebaju biti zajednički dogovoreni parametar svih visokoškolskih ustanova.
- Potrebno je na jedinstven način u BiH utvrditi, bilo kroz Okvirni zakon ili identične odredbe zakonâ o visokom obrazovanju na entitetskom i kantonalnom nivou, svrhu akreditacije, da je postupak akreditacije obavezan, jednako trajanje važenja akreditacije u cijeloj BiH, jasnu podjelu uloga između tri ključna partnera: univerzitet-nezavisna Agencija-ministarstvo, kao i finansiranje akreditacije.
- Iz razloga što je mobilnost i studenata i nastavnog kadra veoma niska kako na lokalnom, tako i na regionalnom i međunarodnom planu, a uzroke nalazimo također i u nedovoljnim finansijskim stimulacijama institucija koje su u stanju povećati kvalitet i kvantitet međunarodne saradnje, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke predložilo je u Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja osnivanje Fonda za mobilnost u Federaciji Bosne i Hercegovine zajedno sa zainteresiranim stranama.
- Neophodan je rad na legislativi koja će omogućiti veću mobilnost i, na kraju, dovesti do stvaranja mreže balkanskih univerziteta, te ostvarivanje veza sa zemljama Evropske unije putem povezivanja sa EHEA, ERA i sličnim mrežama.
- Osim toga, mobilnost studenata i nastavnog osoblja potrebno je jačati kroz otvaranje mogućnosti za povećanje mobilnosti putem uspostavljenih međunarodnih mreža i projekata.
- Nismo uočili značajnu aktivnost Rektorske konferencije u proteklom periodu, kao i njenu ulogu savjetodavnog tijela u procesu reforme visokog obrazovanja propisanu Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju BiH.
- Potrebna je potpuna primjena Nacionalnog kvalifikacijskog okvira u praksi kako bi se u zemlji osigurala mobilnost nastavnog kadra i studenata, što bi u konačnici dovelo do harmonizacije domaće prakse sa podmaklom fazom legislativnog prilagođavanja Evropskom prostoru visokog obrazovanja.

- Kada je u pitanju socijalna dimenzija visokog obrazovanja, potrebno je raditi na informiranju i senzibilizaciji kako univerziteta, tako i cjelokupne javnosti, u cilju potpune inkluzije u procese visokog obrazovanja onih slojeva stanovništva koji do sada nisu učestvovali u akademskim procesima u većem obimu.
- Visokoškolske ustanove trebaju i dalje razvijati nove metode edukacije, razvoj i primjeni cjeloživotnog učenja i uvođenju studijskih programa učenja na daljinu (*distance learning*).
- Potrebna je veće uključivanje studenata u sve sfere rada visokoškolskih ustanova koje će odgovarati njihovim potrebama i interesima.
- Na osnovu uočenih problema u finansiranju visokog obrazovanja, predlažemo tri ključne mjere kako bi se poboljšalo finansiranje visokog obrazovanja u skladu sa Strateškim pravcima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine:
 - Izmijeniti sistem kantonalnog finansiranja visokog obrazovanja u Federaciji BiH kako bi se suzbila pogrešna raspodjela sredstava među kantonima, a istovremeno uzeti u razmatranje složeni institucionalni kontekst BiH. Prilikom javne rasprave o pravcima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH, pojedini univerziteti izrazili su spremnost i volju da se otvori proces prenosa nadležnosti nad visokoškolskim ustanovama u oblasti finansiranja sa kantonalnog na nivo Federacije BiH,
 - Stvoriti kombinirani sistem finansiranja koji će uvažiti i finansiranje po studentu, čime finansiranje ne bi bilo zasnovano na ulaznim troškovima, već na broju studenata; putem SOR-a, a uspjeh se može mjeriti prema tekućim evropskim praksama i
 - Uspostaviti bolji proces planiranja i raspodjele sredstava putem razvijanja Srednjoročnog okvira rashoda - SOR (*Medium-Term Expenditure Framework - MTEF*) za sektor visokog obrazovanja. Ovakav pristup zasnovan je na rezultatima i ciljevima, efikasnosti i cjelokupnoj vrijednosti novca za rashod. Prema tome, ključno je da se definiraju indikatori uspješnosti i isti povežu sa namijenjenim rashodima.

6. PREPORUKE

1. *Ministarstva obrazovanja i nauke u kantonima u kojima su doneseni zakoni o visokom obrazovanju trebaju okončati aktivnosti na izradi i donošenju podzakonskih akata.*
2. *Ministarstva obrazovanja i nauke u kantonima trebaju također okončati aktivnosti akreditacije visokoškolskih ustanova zajedno s Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete BiH.*
3. *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će, u skladu sa svojom ulogom, nastaviti sa praćenjem implementacije Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini i s tim u vezi predlagati mjere i aktivnosti usmjerene ka uspješnoj realizaciji ciljeva Bolonjske deklaracije, odnosno progresivnom i harmoniziranom razvoju visokog obrazovanja u Federaciji BiH.*
4. *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će u narednom periodu planirati i uskladiti svoj program rada i aktivnosti shodno Strateškim pravicima razvoja visokog obrazovanja u Federaciji BiH od 2012. do 2022. godine.*
5. *Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će nastaviti biti oslonac visokoškolskim ustanovama u njihovom nastojanju da se približe Evropskom prostoru visokog obrazovanja, a putem realizacije niza aktivnosti predviđenih strateškim ciljevima, a u skladu sa ustavnim ovlastima, te kroz jaku savjetodavnu i koordinirajuću ulogu, povezujući visokoškolske ustanove, kantonalna ministarstva, a u cilju zajedničkog interesa, razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.*
6. *Federalno ministarstvo obrazovanja će pratiti i koordinirati implementaciju odredbi međunarodnih konvencija, sporazuma i drugih dokumenata u oblasti visokog obrazovanja, koje je preuzela Bosna i Hercegovina.*

SKRAĆENICE

BiH	Bosna i Hercegovina
BPK	Bosansko-podrinjski kanton Goražde
CEEPUS	Program akademske razmjene studenata i profesora Srednje i Istočne Europe
ECTS	Evropski sistem prijenosa bodova
EHEA	Evropski prostor visokog obrazovanja
ENQA	Evropska mreža agencija za osiguranje kvaliteta
EQAR	Evropski registar za osiguranje kvaliteta
ESG	Evropski standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FMON	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
KS	Kanton Sarajevo
LLL	<i>Longlife learning</i> – cjeloživotno učenje
NPP	Nastavni plan i program
QA	Osiguranje kvaliteta
SBK	Srednjobosanski kanton
TEMPUS	Program međunarodne saradnje u području visokog obrazovanja Jugoistočne Evrope
TK	Tuzlanski kanton
UNBI	Univerzitet u Bihaću
UNMO	Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru
UNSA	Univerzitet u Sarajevu
UNTZ	Univerzitet u Tuzli
UNZE	Univerzitet u Zenici
USK	Unsko-sanski kanton
VŠU	Visokoškolska ustanova